KA BUROM BA LA JAH

KITAB I — III
BAD KIWEI

H. Warmphaign Sten

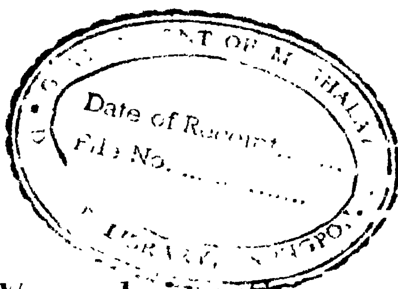
Rs. 10.00

KA BUROM BA LA JAH

KITAB I — III

BAD KIWEI

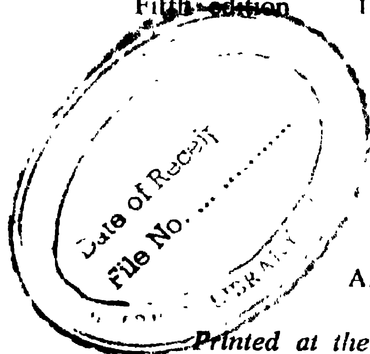

H. Warmphaign Sten

KA BUROM BA LA JAH

First edition	1980	—	1000 copies.
Second edition	1981	—	2000 copies.
Third edition	1983	—	2000 copies.
Fourth edition	1985	—	2000 copies.
Fifth edition	1987	—	3000 copies.

Printed at the Don Bosco Press,
Shillong.

HALOR

KA KITAB I BAD II

Kane ka kot ba la pynmih da u H.W. Sten ka long ka jait jingthoh kaba kham thymmai ha ka *Literature*, ha ka dur ka *Allegory*. Ka kyntien 'phawar' kaba u nongthoh u pynmih ha ka 'Jingthir Nia' shwa ka Kitab I lehse ka kdew shane. La kumno-kumno, ka pynskhem ia kaba nga iohi haba pule lyngba ia kane ka kot; 571 laiñ ha ka Kitab I bad 1122 laiñ ha ka Kitab II.

Ka Kitab I ka plie da ka jingiathuh ba arngut shitnga Ka Ramew bad U Basa—ki leit poi sha ka jylla bakhyndai jong ka Myngkoi u Jom, bad hangta la kem bad la bishar ia ki. Na ki kyntien u Jom Rekha, haba u hukum ia u Basa ban iathuh balei ma u bad la ka tnga ki poi sha ri jong u, ngi lah ban iohi ia ka apot ha kaba u Basa la kumno kumno u la hap.

Men kren ka hok, men duh ka lok mynta
Men kren ka thok, ma ka ia me kan duh (ll. 222-3)

U Basa, kum uba peit ba ka pap ka sang kan ym rung ha kano kano ka jaka ba u dei ban khmih, um lah da lei-lei ban kren ia ka bathok bad kumta u la sngewthuh ban sa poi ka por shen ba un iakhlad noh bad ka Ramew.

La katta ruh u la jubab ba ka jingwan jong ki baroh arngut kam thew ia kano ka basniew :

Ka sniew ka smeh ngim don; shakri ngi long
Ia khun ki blei. Shibnai kumne ngi iaid,
Ba thang u Thah sopti ki lum baieit ...

Kane ka jingiathuh shaphang ka Ri Thymmai bad ki jingthaw phylla ka la ktik ia ka jingmut u Jom bad u kwah ban tip shuh-shuh shaphang jong ki, hynrei u Basa um iathuh bad kumta la shop ia u marwei shabar. Ki kyntien khatduh ba u la kren ha la ka tnga ki long ba kan "shakri da hok nylla khlem thaid. Ia khun ki blei ha Ri thymmai."

Ha kaba u thied buit na ka Ramew, u Jom u kham leh sian. Da kaba tip ia ka jingshida jong ka u pynthame ia ka da kaba ong, kum u Herod:

Synshar khadar, bishar pynshong mano?
Patsha aïu ha sla, aïu ha suiñ
Long syiem mano halor mynsiem baroh,
Ia u ngan leit khublei ngan nguh ngan dem.

Ka Ramew ka iathuh ha u ba shalor ka hima u Jom "Ki blei ki bun; ki syiem ruh bun shisha." Ki bun ki blei khraw bor kiba ap pahara, bad ka iathuh shaphang ki jingthaw phylla na bneng kiba wan rep mynsngi-mynsngi ha khyndew bad phai pat janmiet—"ki khun U Blei nadong shadong." Ia ka Ramew la aiti ha ka jingsumar u Ryngkew.

La ki ktien jong ka ki la pynsmiej ia u, la bet hapoh jong u ruh ia u symbai ka "plan" ban ieng da ka thma pyrshah ia kane ka ri thymmai.

Ka Kitab I ka kut ha ka jingiathuh shaphang ka Dorbar bah ki ksuid - ki khrei ba u Jom u la lum. Hangta la iadon lang u Ren, ka Pap, ka Jingiap, ka Ñiangriang bad Thabalong. Ki pyni la ki nia ki nia bad ka bakut ka long ka rai ba kin pynkhreh: ban wad jingiarap na ki phra tylli kiwei pat ki jylla kiba halor ka Myngkoi. Baroh ki iahap jingmut ba u ban ialam ha kane ka jingialeh un dei u Jom hi.

Ka Kitab II ka iathuh ia ka jingleit khmih hima ki ksuid lyngba ki phra jylla: ka Jylla Ummih-ding (Kum ka

Avernus u Vergil); ka Jylla Dewïong; ka Jylla Dew-rkhiang; ka Jylla Ksiar bad Mawkordor; ka Jylla ki Ium bad Madan Baithiang; ka Jylla Ïew Thala; ka Jylla Lalot bad jylla Synshar Paidbah. Kat haba ki leit, lait noh ha ka Jylla Ummihding, ki la ioh ki kular jingiarap ha ka spah bad ha ki shipai ki swar, bad kumta ka jingkhrch ka la iaid ban ialeh ia kane ka Thmabah bad ki Jingthaw Phylla; "Ka thma ba khmat kam pat ju i mynshwa."

II

Don katto - katne ki bynta ha kane ka jingthoh kiba lam ia ki jingmut ki nongpule sha ka *Paradise Lost* u John Milton. Ki laiñ kiba sdang:

Bu briew u tiew pyrshah hukum u Blei,
U khet jingkieng ha kliar u Sohpetbneng,
U kwah phet rieh na khmat ba iai thaba
Ba dap jingieit nylla ia la jingthaw;
Ka Duk ka hiar pateng haduh ha ngi,
Ka Pang, Jynjar, Sngewsih ruh bad Khuslai
Ki sah bad ngi haduh ba wai jingim ...

Nangta ruh sa kine ki laiñ kham shadien:

. . . To khih ha nga a Lyer,
Ba ngan iathuh balei u Trai Nongthaw
U kwah Thawlang Ïawbei jong ngi ban im
Na pap na tim na jot na pei mynwei
Ba kin shong suk shong saiñ ha Ïing u Blei.

Kine ki pynkynmaw ia kine ki laiñ na u Milton:

Of Man's first disobedience and the fruit
Of that forbidden tree, whose mortal taste
Brought death into the World, and all our woe
With loss of Eden, till one greater Man

Restore us, and regain the blissful seat,
Sing, Heavenly Muse . . .

Nangta pat, ha ka Dorbar pyrkhat thma, ngi lah ban pyniakob ia ki nia u Ren, ka Pap, ka Jingïap bad ki jong u Moloch, u Belial bad u Mammon. Kumjuh kumba pdiang syiem ki ksuid ia u *Satan,* ki ksuid ka Myngkoi ki tingblei syndon ia u Jom.

Hynrei don pat shibun ki bynta ha kiba *Ka Burom Ba La Jah* ka pher na ka *Paradise Lost.* Ki 'Source Materials' u Milton ki dei na ka Bible; u H.W. Sten u shim ia ki khanatang barim u Hynñiew Trep. Ki ksuid kum u Ren, u Rih, ka Ñiangriang, ka Thabalong bad kiwei kiwei ki dei kijuh kiba la pynkordit ia ka jaitbynriew naduh ba la khet ia u Sohpetbneng bad ka Pap ka Sang ka la byrsieh ha ka pyrthei. Ka *Imagery* ne rukom mutdur ka pynmih ia ki dur ki bashai ha ka jingmut u nongpule, kum kine:

La mih u Rih kum tit napoh khyndew;
Saphup sañium khlem dur, khlem dar; u jhieh
Na khlieh ha kjat la kum niangkwang sum ktieh
La mih ki Juk, ki Thliem, ki Bsciñ, ki Thlen
Baroh ba shong ha pung ahor kum Tham
Ba kat mawknor, bad Dkar ba kat nupbah ...

Dei kum kine kiba shong ha ki pung ahor ka Nurok.

Ka jingthoh jong uno uno u nongthoh ka ju pynpaw ia ka jingsngew jong u, ia ka jingshlei ka dohnud jong u; bad ha *Ka Burom Ba La Jah,* ngi lah ban iohi ia ka jingmut u nongthoh—ia ka jingsngew khia jong u ia ka jingkylla ha ka rukom pyrkhat ha ka pyrthei Khasi-Pnar, bun sien na kiei-kiei ki babha bad shongkun sha kiei-kiei ki basniew bad per. Ka jingthmu u nongthoh barabor ka

long ban bsuh hapoh ka jingmut-jingpyrkhat u nongpule ia kijuh ki jingsngew kiba u hi u don. Ym lah, ia nga la kumno kumno, ban pule khlem da sngew khia bad sngew sheptieng ia ka jingma kaba ap ia ka jaitbynriew na ka daw ka jingbakla jong ka hi.

Kaba kham pynpyrkhat ia nga ka long kane. Ia ka bor kita ki suidlum - suidwah, kum ha kine ki por shai, lah ban ialeh. Ka bor 'u Rih' ka khyllem ha khmat ki dawai khieshoh jong kine ki por mynta. Hooid, don ki dawai ia bun jait ki jingpang kiba ju iakynnoh halor ki ksuid-ki khrei. Hynrei ki don, kumba la pyni u nongthoh, kiwei pat ki 'ksuid' kiba ktah, ym ia ka met, hynrei ia ka jingmut, lah ban ong ka mynsiem u briew; Sarong, Lalot ne Jlawnguid, Bishni, Tuh, Arsap, Isih, Brai, 'Lim, Shla, Artatien, Klep, Khwan, Jyrsieh etc. Shi sien peit, ha kaba pyni ia ka jinglong ha ki lai tylli ki Jylla kiba shalor eh: ka Ïew Thala, Jylla Lalot bad ka Jylla Synshar Paidbah i kumba u nongthoh u la ktah syndon ia ka matïong ka pyrthei Khasi Pnar mynta. Haduh katno kine ki 'ksuid' ki la pyntroiñ ia ka jaitbynriew, baroh kiba don ki khmat ban peit ki iohi, bad ki par snieh.

Lehse ka jinghikai kaba *Ka Burom Ba La Jah* ka don ban ai ka long, ba u paid Khasi - Pnar un sngewthuh khlem bakla khyndiat ruh ba kine ki 'ksuid' la ki wan ha ki dur ba i lui-lui katno-katno ruh, ki dei kiba kham shyrkhei bun shah ia ki jong u Rih ne Thabalong ne Ñiangriang namar ki ktah ia ka mynsiem u briew hi.

U Khasi - Pnar u ngeit ba haba khlain ka daw ym don ba lah ban pynkhih. Ka Ramew ka pynpaw ia kane ka jingshisha ha ka jingiathuh jong ka ha u Jom shaphang ki jingthaw phylla ha ka Ri Thymmai:

> . . . Leit jia ba rngiew kan jem kan dem
> Jingthaw phylla ki kheiñ ba sang ba ma.

Lehse la dei ka por ban kyndit bynriew bad ban sngewthuh shai ba kaba hap ha ka phon ki 'ksuid ka juk mynta dei ha ka jingshisha ka jingjem rngiew: kaba pynlong ia ka daw ïing daw sem, bad kaba pynjngai ia u briew na u Blei.

[Ka jingkren haba la pynlait paidbah ia ka Kitab I bad II ha Synod College, da u David Christopher Manners, IFS, *ha ka* 21.6.80].

KA BIANG IA NGA

Nongpule baieit, nga la ai kyrteng ia kane ka jingtrei da *Ka Burom Ba La Jah.* Ka jongno ka burom ba la jah, balei ka jah, bad kumno ka jah, nga ich ha phi ban wad. Te lada leit jia ba phim lap ia ka jubab hadien ba la pule naduh basdang haduh bakut, kata, nga la rem.

Ha kaba thoh ia kane ka phawar nga la thaw ka plot bathikna bad nga bud ruh ia ka khnang ba ka JINGILANG ha ki kam ki tyngshop kan paw ha kiba pule. Ia ka por ruh nga la pyniaid ha ka rukom basuk ban bud ia ki jingjia; hynrei ia ka jaka pat la kynriah nawei shawei tangba ki tyngshop te ki da iaid kyrdan pa kyrdan. Ka jingjia ka sdang na ka Ñiamra ba ha trai eh ka Myngkoi u lom. Nangthie ki paidbah ksuid ki kiew shalor bad kham shalor haduh ban poi sahit bneng. Lada phi sngew ba ka phawar ka pynkhmiet ia phi shalor kumban pang ryndang, kata ka biang ia nga, namar

Sha kliar ki Mangkashang nga thew ban her
Ha dur bad sur bym pat ju rwai mynnor ha ktien la jong.

U myliung u long u nongthaw; bad ki jingthaw jong nga hangne ki long ki ksuid Khasi suda kiba batai hi ia ki kam la jong. Lada phi sngewthuh ia ki haba ki pynithuh hi ia lade ha phi, ka biang ia nga.

Kat kum ka nia ba nga bat pyrkhing, ki tyngshop bakongsan u nongthaw la ia ka novel, ka drama ne ka poitri ki dei ban long ki baim bakhih, kiba kren, ba thngan, ba angnud, ba phohsniew bad ba don ka jingheh jingrit, ka jrong ka lyngkot, ki rong ki jaiñ ki nep, hynrei ka bakongsan tam ka long ba ki don ka bynta ban trei. Lada ki ksuid bakongsan jong nga ki paw ha phi kumta ka biang ia nga: hynrei lada ki leit paw ha phi tang kum

ki dur bula, ki mawdur ksuid, nga dang dei ban ai snam sia saw bad put balun ia ki ba kin im.

Ka dujok ba nga la ai dur ka lah ban ym pyningiew ia phi haba phi pule namar lada ka ingiew kumta, ka lynti ban poi shata ruh ka la dei ban khim bad mih shiah keng, ym ka bakylluid.

Ia ki kyntien nga la pyrshang ban jied, bad ia ki jing pyrkhat ruh la pynrung ha ka rukom ban iadei dur bad ka jingim ha ri Myngkoi.

Ka long lehse ka dak badonburom ba ngi ki Khasi ngim ju pynkit ha u Blei ia kano kano ka kam kaba ka imlang sahlang bad ki aiñ khlem thoh jong ngi ki pyrshah. Ngi ju kynnoh ia u ksuid aïu re uba la pynshoi bad hikai kum ia kita ki kam. Nga pyndonkam ia kata ka *jinglong jong ka jaitbynriew*, bad pyni ha kane ka phawar *ba ki kam bad jingthmu basniew baroh ki sdang na Nurok* ka Ksew shwa ba ki ksuid kin ialap ia ki ha ka *pyrthei* Khasi.

Haba uno uno u myllung u thew ban her sha kliar, ka poitri jong u ka dawa ba ka long ka bakhraw ha ka rynïeng rynïot, ka jingjrong ka jingjylliew, kynïan bad ka sur de. *Ka Burom Ba La Jah* ka lah ban dawa kumjuh lada (i) ka batai ia ka jingim kumba la iohi bad mad da ki briew; (ii) ka mih na ka jingim, ka long ka bynta ka jingim bad sah na bynta ka jingim; (iii) ka pynpaw ia ka buit thaw poitri jong nga; (iv) ka pynsngewtynnat bad pynsngew myllung ia ki nongpule, bad (v) ka phang pdeng jong ka ka long kaba la iohsngew ne tip salonsar ha ri Khasi Pnar; (vi) ba ka rukom batai ka iadei dur bad ka phang ba la jied.

[Katei ka long ka jingkren ba san minit u nongthoh ha ka sngi pynlait paidbah ia ki kitab I bad II, 21. 6. 80.]

KA LAITLUID NE KUJU ?

Ia ka kyrteng "kuju" la thaw da u Rev. Father Hopewell Elias Sohlia nyngkong eh ha ka snem 1937, bad la sdang ban pyndon kam ia ka kham bunsien ha kine ki khyndiat snem ba la lah. U nongthaw ia katei ka kyrteng u la leh kumta da ka jingangnud ban ai ka kyrteng Khasi ia kaba don ha ka English, bad ka shai bha ba um shym la pyrkhat ia ka jingshisha ba kawei pa kawei ka kyrteng ba ai ia ka dur, ka sur bad ka rukom ha ka thoh ka tar ka don jingiadei bad ka histori ne ka khana pateng. Um shym la pyrkhat ruh ba ngi ioh pateng ia ki kyrteng ki jait poitri na ki English kumba kita pat ki ioh na ki Greek bad ki Roman. U H. Elias hi um thikna bha la u khot kuju ia ka *blank verse* ne na ka *free verse* ha ka English. Dei u Frank M. Pugh uba shim nyngkong ia ka kuju ba ka dei ka *blank verse.* [2] Ia u F.M. Pugh la bud da u R.S. Lyngdoh uba shim ia ka kumba la batai da utei uba nyngkong. [3] Namar ba u nongthaw ia katei ka kyrteng u dang don bad ngi ha ka snem 1963, sngew don daw ban ngeit ba u F.M. Pugh u la lah pynthikna aïu u mut da ka kuju. Nga la kylli shisien, "kumno pat u bah F.M. Pugh bad kito kiba iarah kti bad u Phadar Elias kin khot ia ka *free verse*". [4]

Dei hangne ba ki kritik jong ngi ki dei ban sangeh shiphang shwa ban iaid synrud kum ka lyer Pyrem. Ki English ki jer ia kano kano ka kyrteng ha ka thoh ka tar namar ba don ka daw, bad ki da leh kumta ha ka rukom ba

---

1 "Shaphang ka Poitri," *Ka Hamsaia Ki Por* (ipt 1968), p. 13.

2. *U Elija, Ka Prosodi bad Retorik* (1963), p. 29-30. Ia katei ka jingbatai la nang pynskhem shuh ha ka snem 1970, nujor *Ka Prosodi Bad Retorik*, p. 27.

3. "Shikyntien Shaphang ka Kuju". *U Ksan Bad U Thombor* (1973).

4. *Ka Jingbishar Bniah* (1979), p. 128.

ubym da shong skul bha ruh un sngewthuh ia ka jingmut jong ka; hynrei haba kim ioh kyrteng ha ka ktien la jong ne haba ki nongthoh ki la rai ba ki nongpule jong ki kin kham sngewthuh ia ka kyrteng nongwei kim shym sngew sarong katban thaw thymmai, ki shim bad pyndon kam da kita hi. Dei da kumta ba ka ktien ka riewspah ha ka rukom ba ki nongpule ki sngew jem met ban pdiang, hynrei kumno re kumno ki shu ioh hi ia ka kyrteng *blank verse* naduh ba u Earle of Surrey u la pynwan sha ka English ia ka Epik jong u Virgil kaba u ai kyrteng, *Aeneid.*[5]

Haba batai ia ka jingmut ka kyntien *blank,* ngi ioh ia ka 'suda'; hynrei haba ngi buh pat *blank verse* ngi ioh ha ka ktien la jong 'ka dkhot ba khlem hapkyntien.' Hynrei ki English ki khot ia ka da kata ka kyrteng namar ba kam don hapkyntien, bad kam shah tch ia lade ha ki aiñ ka hapkyntien.[6] Ban kohnguh ban iakhot lang baroh baroh da ka 'kuju' ka long kaba bakla shibun eh haba tang ia ka jingmut kaba shai ia kata ruh ngim don ha ka ktien la jong, nalor ba kam lah ban iathuh ia, ne iadei bad, ka histori jong ka. Ban ban jin 10 sien lei lei ia kane ka kyrteng 'kuju' haba kren ha klas ka pynsammut ia ki nongpule ruh. Mano ba tip la kam mut ia ka kam aïu re ha kawei na ki ktien tnat ka Khasi ? Namar kata ka daw ia ka *blank verse* yn khot noh ka LAITLUID, bad ia ka *free verse, ka* LAITLAN.

Kumba ka jingsynshar laitluid ha ka saiñ pyrthei ka mut ba laitluid na ka jingsynshar nongwei, bad kam mut pat ba ki nongshong shnong ha ka ri laitluid kin lah ban leh katba ka mynsiem jong ki ka dawa; namar ba la kwah ia ki da ki aiñ ki kanun ka ri jong ki hi ban kit khia ia la kamram kum ki nongshong shnong. Ka Laitluid ha ka

---

5. Legouis and Cazamian, *History of English Literature* (London: J.M. Dent and Sons), p. 225.
6. J.C. Nesfield, *Manual of English Grammar and Composition* (London, 1928), p. 288.

poitri ruh ka long kumta hi. Ka *blank verse* ka ioh ia ka jinglaitluid tang na ka jingteh ki aiñ ka hapkyntien kaba don pat la ki dur, kum: ka bajanai, bymjanai, shynrang bad kynthei ia kiba uno uno u kritik u tip bha. Haba kata ka Laitluid ka long tang katta, ka don ki kamram sha ka poitri, bad ka dei ban don ka dur bathikna.

Ka jingkloi ki riewstad ha ka thoh ka tar Khasi ban pdiang ia ka jingtyrwa u H. Elias khlem da bishar bad tynjuh bha ka la kylla long u lyoh tdem bad ka pum pum erlangthari ha ka pateng ki nongpule bamynta. Hynrei ka por ka la ih bha ban kdew ia kano kano kabym lah ieng ha ka jingbishar bniah bad ban weng noh ia ka ba ka pateng bamynta hi bad kaban dang wan kin ym sah shuh ha ka jingdum buit.

Haba kren lyngkot ka dur ka Laitluid ka long kumne.

Nyngkong eh, ka don borabor 10 kynnoh shi laiñ. Lada jia pat ba ka nia ka kut hangno re tang ha ki kyntien ba duna ia ka 10, la pynbiang ia kiba duna ha ka laiñ babud da kaba sdang ia ka babud ha pyrshah kaba duna ia ka 10 kynnoh.

Ar, ki laiñ baroh ki don SAN phut, bad ka *khia* ka wan ha ka kynnoh ne ka kyntien baar ka phut. Namarkata, ki English ki khot ia ka, *iambic pentametre,* bad ka kyrteng baiadei eh ha ka ktien la jong ka long, *khiadien san phut.* Lah ban don katto katne ki laiñ ha ka phawar bajrong kiba khia ka kynnoh ha man la ka kyntien namar ba u myllung u don ka jingthmu bakyrpang haba u leh kumta:

Wei, ar, lai, saw, san, hynriew, hynñiew, phra,
Ani! ki bun ki bniat baheh kat sdie.
(ll. 105-106)

Lai, ka Dew (rhythm) ka khia, ka sting, ka rit, ka heh katba kum ki khep. Ka jingpule kam iaid ryntih kumba pule ia kano kano ka *lyric.*

Saw, ka jingmut kam ju kut tang ha ka bakut ka laiñ hynrei ka bteng haduh ban da poi ha u phulstop.

San, ka jingsangeh kumba ring mynsiem, ha shwa bad hadien ba pynkren ia ki tyngshop ka pher na kawei ka pali ha kawei pat. Ia ka phawar Laitluid ba la thoh da kiba da tip bha ia ka dur ka dar bad ki jnit ki jnat ym don jingeh ban iohi ia ka jaka sangeh shiphang.

Namar ba ka la laitluid kumta na ka jingteh ka hapkyntien bad na ka jingdonkam ban jied sani ia ki sentens ka Laitluid kam lah shuh ban pyndonkam tista ia ki laisens kiba ai lad ïa ki myllung ban pynkhohruh khohram ia ka jingpule. Kane ka jait dkhot "kam shah satia ia ka jingbymbeit la ha ka ktien ne ha ka jingthew, kam bun kam ha ki jingmut bymlarkam bad basuda; ka dei ruh ban kyntaid ia kaei kaei ka bymdei ha lade hi ka bakhraw, lane ia kaba ka buit-thaw (art) kam lah ban pynkhraw da ki jnit ki jnat bad ka jingitynnat." [7]

Dei namar ba *U Ksan bad U Thombor* u myllung B. C. Jyrwa, kum ka phawar, kam kot sha katei ka jingthew ruh ba ka jingrai bamynshwa ba ka dei ka *blank verse* ka la ialam bakla ia ki nongpule.

Shuh shuh ia ka Laitluid la pyndonkam kham bun sien eh ha ka drama bad epik, ñiar eh ha ki phawar lyngkot kiba iaid sted kum ka leilieh. Ka Laitluid ka palat ia kiwei pat ki jait dkhot kum ka dur kaba pynpaw ia ka jingkhraw bad jingjrong ka phang ba la rwai namar ka ai lad ia u myllung ban batai bniah (lada u nang) ha ka rukom bangen kumba iaid u bnai haba peit khlem kor da ki khmat briew. U John Milton u ïasaid shibun eh na ka bynta kane ka jait dkhot. Ma u hi u khot ia ka, ka *verse*, kaba mut kum ka dkhot *Kotbah;* hynrei u la iaid

7. F.T. Prince, *The Italian Elements in Milton's Verse*, pp. 110-111. He quoted from the *Opera*.

palat pat haba u dumok ia ka hapkyntien ne "sound of like endings" ba ka 'long ka jingshem jong ka juk riewkhlaw.'[8] Ha ka snem 1642 ujuh u myllung u sin ia ki myllung ba pyndonkam ia ka hapkyntien da ki mangkariang hapkyntien ne *rhyming parasites.*[9]

Hadien ba la tai nia halor kawei ka dur, kan iarap ban shai noh hi phar, ban khmih pat katto katne shaphang LAITLAN.

Ka Laitlan ne *free verse* ka shu pyrshang malu mala ban pynpaw ba ka ruh ka shah teh ha ki katto katne ki aiñ ka poitri, hynrei kam shym pynpaw ba ka mon ia ka jingiaid ryntih ha ki laiñ. Kumta ha kajuh ka poem ngi lah ban ioh ia ka laiñ kaba haduh 12 kynnoh ha kawei ka dkhot, 10 ha kawei pat, bad tang saw ne san kynnoh ha kawei pat. Kam don jingthmu ei ei ban kot sha ka jingjrong ka Laitluid ne sha ka jingkhraw jong ka. Shisha, lada shim tang na ka dur ka dar, ka phawar *U Ksan bad U Thombor* ka lah eh ban long ka Laitlan, bad ha kane ka rukom, wad *Ka Jingkmen B'la Bam Hynroh,* ka *sermon* banyngkong eh ha ka Khasi, ka lah ban long ka Laitlan namar ha ki kyntien ka jlih bad ka ih bun shah ia *U Ksan Bad U Thombor* ha kaba u myllung jong ngi u thew ban pynksan ia ka jingieh noh ia ka hapkyntien da kaba bah bor ban kdat lynti thymmai. Tang kawei kaba donkam ban kynmaw da ki kritik, bad kata ka long, ba lada ha ka Laitluid u myllung u dei ban kham pyndonkam da ki kyntien bad sentens katba kum ka Grammar, ha ka Laitlan lei lei u la dei ban phikir bha.

U G.S. Fraser u thoh ba ka Laitlan ia kaba la ñiew kum kaba pynkheiñ ia ki rul barim, ka long ha ka jingshisha tang ka jingpyndonkam baproh jabieng ia ka jingkylluid ki

8. "The Verse", *Paradise Lost* (1674).
9. *The Reason of Church Government,* (1642).

rul barim, bad "ka jingwad ia ka nuksa bad ki jingmut thymmai ha bun ki jaka." U kloi ban pdiang ia kano kano ka dkhot kum ka Laitlan lada u lap ba kata ka long ka bymdon phut ryntih hynrei kaba i borabor kumba ka don ha u pud ban iaid ryntih. Ha kata ka rukom u Fraser u iohi ruh ba ka Laitlan kam da pyrkhing eh ban bud ia ki jingthew (metre) ba da khia janai, "lymne ka jingthew ban pynkhia ha ki kyntien, lymne ka jingthew ba iadei bad ka jingjlan ne jinglyngkot, lymne ka jingbun ki kyntien, hynrei kaba bun sien hi ka imat kumba ka da iajan bad kawei na kine, lehse ka da pyrshang ban pynpaw ia ar na ki, lehse da kaba thmu lypa bad syndet-syndet ka jied shikylla da kawei bad shikylla da kawei pat. Nang dei ban ong shuh ba ha ka Laitluid ki myllung ki kham lam ban da pyndonkam da kaba mut lypa ia ki jingsangeh hapdeng ki laiñ ban ia ki myllung barim: bad ba ia kine ki jingsangeh shiphang la pyni da kaba pynlait suda khnang ha ki laiñ ha ka sla ba la shon, ka jingpyndonkam ia kaba ha badei-badei la batai kum ka jingtynjuh ba lah ban iohi da ki khmat." [10]

Ha *Ka Burom Ba la Jah* la pyndonkam da ka Laitluid ha ki jingthew, ka dur, ka sur kaban neh shirta kum ka jingpdiang jong u nongthoh ia ka dor jong kane ka jait dkhot.

Ka Laitluid bad Laitlan kim dei ki jait poitri, namar ki dei tang ki jait dkhot jong ka poitri.

---

10. *Metre, Rhyme and Free Verse*, (London Methuen & Co.), p. 71.

Ka Jingthir Nia

KITAB I

KA KITAB ka plie ia ka phang jong ka phawar baroh kawei ha ka dur bad ka sur ba la ialam lynti da ki Greek bad ki English. Ka jaka ka jingsdang ki kam ka long ha ka jylla bakhyndai ka ri Myngkoi ha kaba u Jom u synshar. Ka Ramew bad u Basa baroh shitnga ki leit poi shata ha ka jingiaid kai pyngngad myntlang. Ki la shah bishar ha u Jom ha khmat u Ren, bad ki ksuid um baroh. Ia ka kam ki ksuid la batai ha ki jingkren jong ki hi, hynrei u Jom u batai ha u Basa ia ka aiñ tynrai ka hima Myngkoi. Ha ka jingbishar la shop noh shabar ia u Basa namar ba um treh ban iathuh ia u Jom shaphang ka ri thymmai ba u la kdew ha ka jubab jong u. La bishar sa tang ia ka Ramew. Hadien ba ka la iathuh naduh mynsiem ia kaba ka la ioh-sngew bad iohi ha kata ka ri thymmai, u Jom u la bthah ia ka ban shong kurim noh ia u Ryngkew uba ap ia ka ha ka Khyrdop Dud ba shatei. U Jom de u khih pisa ban poi sha kata ka ri thymmai, bad u la pyrta dorbar ma u hi. Ha ka dorbar jong ki u Jom u la leh kambah bad ma ki ki pynlong blei syndon ia u. U Ren, ka Pap ka Jingïap, ka Ñiangriang bad Thapbalong ki sei la ki nia. Ynda u Jom u la sngap ia baroh, u la leh sa kawei ka kambah. Ka dorbar ka rai ban hiar thma ia ki jingthaw phylla ha ri thymmai, hynrei shwa kata ki la rai ban leit jngoh ia ki jylla ka ri Myngkoi baroh khyndai ban lum paid shibun ban tur sha ka thma.

Ka Burom ba la Jah

KITAB I

BU BRIEW u tiew pyrshah hukum u Blei,
U khet jingkieng ha kliar u Sohpetbneng.
U kwah phet rieh na khmat ba iai thaba
Ba dap jingieit nylla ia la jingthaw;
Ka Duk ka hiar pateng haduh ha ngi,
Ka Pang, Jynjar, Sngewsih ruh bad Khuslai
Ki sah bad ngi haduh ba wai jingim;
Kham triem kham ngiew hynrei lah mo ban kiar!
"Jingiap" kyrteng ia ka longshwa ki ai.
Pyrthei ka dum bad miet bad step bad sngi
Naduh ba hap kyrdan Thawlang Ïawbei nyngkong.
Ka sngi ia ki ban jingoh ka sngew lehraiñ,
Ka phang kim pat aiu ki trei ki kam.

Ko LYER phylla ba ai jingtip jingnang
To beh ha nga jai jai ba ngan sngewthuh;
Ki Puri hok, ki Puri khuid nga ngeit
Bad la Rangbah ki nang ban rwai iaroh
Ia Blei u Trai Nongthaw Nongbuh ha bneng
Namar ba khih ma phi hapoh jong ki;
U Trai um wit ba riew ryndang basyiang,
Um sngew kyllut ki sur jingtem jingput;
Bun phew hajar ki leh kumta um thut.
Phi beh hir hir ha Kherub bad Seraph
Ba ïeng ha khmat jong u bad sngi bad miet.

Um thut ia nga ba rwai mynta marwei
Lada ma phi phin khih kumjuh ha nga.

Rangli nga long, ka phang ka jrong palat,
Marwei ban kot khlem nongialam ka eh;
Sha kliar ki Mangkashang nga thew ban her
Ha dur bad sur bym pat ju rwai mynnor
Ha ktien ia jong. To khih ha nga, a Lyer,
Ba ngan iathuh balei u Trai Nongthaw
U kwah Thawlang Ïawbei jong ngi ban im
Na pap na tim na jot na pei mynwei
Ba kin shong suk shong saiñ ha Ïing u Blei.
Katba nga rwai nga ap kyndiang ban ioh
Jingshai, kumjuh ban poi jaka khyllah
Ba khmat rangli kam ju phohsniew ban jngoh;
Lada thylliej jong nga u thlun u thlien,
Padiah pasiaw maphi: ki sur kin mih.
Iathuh keiñ LYER na kat kata jingsuk
Kumno ki hap haduh katne ba man
Ha ri jong ngi! hato ia ram ia shah
Ym pat shym siew ? Mano du briew ban pei
Ka phang ? Iathuh ia nga nga ap kyndiang
Ba shrah baïar kan long lyngkha seisoh.
Iathuh nyngkong nyngshap kumno ki liat
Ki hap: da buit thymmai ne mon sngewbha ?

Kumno ki hap khlem don ba phon ba pah,
Ba at ia jingshong suk bakynja blei ?
La dei ban long u syiem khyllah bun buit;
U syiem ka Krem lehse; longshwa ki kren
Ba don ruh kum uta, hyndai ki khot kyrteng
U Jom Rekha, hadien u Ksuid u Khrei;
Ban peit da khmat ñiar eh ban don ba lah;
Ha ïit teng teng ki i kham shai, khlem tip
Kum ki hi keiñ u shim ka dur ka dar:
Ka dur bakhwan lalot bapher, badom,
Ba kwah synshar lah duh pyrthei satlak,
Bym hun ban peit ban bit ba biang kiwei;

U skuiñ, u ksaid kyrthlep ban mih thapniang
Ban her kylleng ban swait mihngi-sepngi;
Na sla khyndew u suh shapoh ki lyoh,
Nangtei ban khmih mano ba shlan wei briew
Ban trei minot; mano kyrteng u Blei
Ba nam, bym tieng ioh paw ka tlot ka swai.

U Ksuid shisha bym kop ka sniew ban tip,
U kpa ki hajar bah ki puri ïong
Ba shong ha um, ha pung, ha ktieh, ha krem
Ha kroh; u kpa ki ksuid jyrngam ha khlaw
Bangiew, ba kiew dieng jri kren briew kren mrad
Ban ngop ban bieit lynti ki riew jem rngiew.
La kum long briew man briew ba buh u Blei,
Ki don shynrang, kynthei, khynnah kumjuh;
Ba ri ka tip ha dur bad kam bapher.
U kpa bad syiem ki ksuid, nongai hukum
U long, ia u baroh ki nguh bad dem;
Hynrei mynno ki thung patsha ia u ?
Mynno ki lum dorbar pyllun ia kat
Kata kam bah kam san ban tai ban rai ?
La dei ban bna na khlieng, tyngab ba her
Kylleng ka khlaw ka btab, ka shnong ka thaw
Ba shong jingthaw baim-bakhih-baksar.
Naduh basdang, u Jom Rekha ia u
Kyrteng ki ai; u synshar mon laitlan
Myngkoi. shapoh khyndai pateng ñiamra
Na sla khyndew. Nurok ka ksew, toh-khat
Longshwa ki khot, hadien Dujok ba ang
Ryngheng ia kat bym mon leit poi Ïing Blei:
Ka long ahor pung ktieh ba kjit shapoh
Kynja ar kjat bym don thapniang ban her.

Mynta halor mawlong lieh khleiñ u shong
Peit kai Ramew, Basa ba iaid pyngngad.
"Mano kitei ?" kyndit sawa ka mih,

Mano kitei ? Mano kitei kitei
Sa hynñiew wat kajuh ka sur ka bud
Na ri khyndai pateng ñiamra baroh.
Ramew, Basa ar ngut shitnga ki peit
Ki i phylla ba ang u maw lieh kshong;
Ramew shu tnga ka phai na kti ka bat
Ka khmied sha u da syier ka ang ban kren:
"Kane la sang ! haw peit mawleiñ u khih,
Haw peit men kpa u ang kum krem pubon !
Wei, ar, lai, saw, san, hynriew, hynñiew, phra:
Ani ! ki bun ki bniat bahch kat sdie !
Ban ñiew ym long, nang ñiew nang bun pynban.
Ani ! sngew triem hi ngeng ! phim peit balei ?"
Basa la lok u btin, shijam arjam
Ki kam bad kdew artat pyrshah shu maw
Suki de jai u sdang: "Mawleiñ la kat
U lum Tiniang. Mawleiñ ? Ym dei hangne
Ki ong u shong u Jom, u syiem ki ksuid ?
La dei, la dei ! ki tmaiñ da speh dingkhied,
Ki khmat da ar ki Thadlaskeiñ basngur,
Thapniang la kum lyoh ïong ba kah ia Sngi
Na sla pyrthei; ki kjat laispah ki pruh;
Tang mat khohsiew ruh lai, khohwah baksah
Kat jri. Ngin iaid, ngin peit, ngin i ban tip."
Kumta Basa u kren jingtieng ka paw;
Hynrei un leh kumno la lok ban da
Lada u Jom ia ka un knieh kem tnga ?
Jingkren ki poi sha shkor u syiem Ahor,
Katno bu kmen ia dur batriem bu ioh
Napdeng ki ksuid baroh ha ri Myngkoi.
"Kitei, kitei, wan rah hangne, wan rah !"
Hukum ka mih, sa khyndai sien heng heng
Ka bud na kut sha kut hima Myngkoi,
Lu syiem ban pynsngewbha baroh ki kwah
Na ñiamra dum ha khmat jong u ban paw,

Nyngkong nyngshap la wan Puri ka Diaw.
U shñiuh haduh khongdong; ki jaiñ bani
Kum snep rynsun balieh bastang ïar ïar
Ba her haba ki beh ki er hir-hir;
Ki ngab ki saw sohplom, kumjuh shyntur
La kum nongleit kurim bla pynriam bha,
Ki khmat de kum lurmiet khrik khrik ki khih,
Ka wiat: ki bniat barit ki paw shabar.
Ynda ha kjat ki khmat Basa ki kot
Ki dum ban i khongdong sha khmat ki phai,
Shympriah shadien ki sah. "Ramew bathiang,"
U ong, "balei kumtei bapher ha kjat?"
Ka lok kam lait shikyntien ruh ban phai
Namar sha ban jia shen jingmut ka her
Katba nang jan sha khet mawleiñ u Jom.
Puri ka ap hukum ban mih nu syiem
La khlieh ka dem ha khmat jong u ban sngew;
Da sur Nurok ka sdang hukum ban pan:
"Kynrad kisiar ia mon jong phi ngan leh;
Mano ha ri Myngkoi ia phi bym dem,
Tang mih khyllah uwei, da buit ngan phnieng.
Hukum to ai, kamram ngan dep suki.
Te jar ba ngat ha nga, ka khlieh kan king,
Lamwir lamhap un long, thurmur un leh,
Ruma un thnum kiwei ka phang kim pei."
Ka nia Puri ban kut kam ioh, te bluit
La mih u Rih kum tit napoh khyndew,
Saphup sañium khlem dur, khlem dar; u jhich
Na khlieh ha kjat la kum niangkwang sum ktieh;
Basa u sngew tang sur ba u pyndem:

"To phah kynrad. Ngan ktah tang tiak da kti
Ym don hangne, lait noh ma phi, ko syiem,
Uban dang syaid ka snam. Un khriat jynduh,
Snieh doh jong u kan long shynrai artat;
Kopja ka met kin tlot, kamram kim trei."

Tang kut ma u, hajar ki wan mih paw
Ksuid um ha dur bapher ba don jingmut
Ka blei Kupli ba pan snam briew, ka Kian,
Ñiangriang, ka Thapbalong, ka Tiar, Tihar;
La mih ki Juk, ki Thliem, ki Bseiñ, ki Thlen
Baroh ba shong ha pung ahor kum Tham
Ba kat mawknor, bad Dkar ba kat nup bah,
Ki kren ha sur bapher kat kum jingheh
Jingkhraw ka met. Basa la dum ka buit.
Iano un sngap baroh ki kwah shakri
Iu syiem bhadur jong ki ba tang "Kynrad,
Kynrad, ma nga, ma nga, patsha, patsha"
U sngew, pynban la lok u lam kham jan.
Katta khynwin u Jom um kren ei ei.
Um khih na khet mawleiñ tad jar kynjah
Kyndit kylli ka mih: "Shano u Ren ?"
Mawsawa dc *shano u Ren, Ren, Ren ?*
Te ñiak khynñiuh ñiamra Nurok ka ksew
Haba u ring pynjlan sawa u REN,
Myntri rangbah u Jom bor met ban thom
Jingkhlaiñ hangno kat u ha ri Myngkoi !
Ki phlang kita la win ki dieng la kheiñ
Na ñiamra pdeng khyndew sha trai ka hap
La kylla lum khyndiat hima Myngkoi.
Pher ch uta na nongshong shnong baroh,
Kler kler u iaid pung ktieh arliang ka khlad
Lu syiem ban nguh u da kyllaiñ myngngor
Te kat lum Swer u paw ha khmat u Jom.
Te man ba kren u Jom sawa ka mih
Kumjuh khlem kor khlem bor. Kata ka aiñ
Mariang ha ri Khyndai pateng ñiamra.
Shyntur beb-beb ka khih, hukum ka mih:
"Shu ring mynsiem ma me ko Ren, kitei
Hangne ban rah; bishar ngan shim, ka rai
Ngan ai. Ne don ka nia da kumwei pat ?"

Kylli u Jom. U Ren ruh de thylliej
Tyrput u sei, ha jingsawa bapher
Kyntien ki mih: "Hukum jong phi yn leh."

Mynsiem u ring te dieng bad phlang, syntiew,
Bad jhur baroh la khlieh sha u ki phai.
Ramew, Basa ruh sak sha u ki poi
Bla tan da bor maïa bym pat ju mad.
Ba dei ki blei ba mih kyrpang
Ba briew hadien kin nam, kin nguh kin dem;
Basa hapdeng u Jom bad Ren u ïeng,
Ramew ha kti u tnga ka bat pynskhem
Ban shah bishar ha khmat u syiem ka Krem,
Ki ap kyndiang ban tip ka lait ka let;
Ka hok kin ioh, lada don hok hangta.
Raïot Myngkoi ba kwah ban sngap ka rai,
Baroh ha khmat u Jom Rekha ki wan:
Ki thliem, ki khroh, lenlum bad ñianglartham,
Thapbawa ktieh, bad Khrohkadait byllien
Ki paw na jingkyndit phylla ka ri:
"Balei me lam la tnga sha ri jong nga ?
Me tip lynti kumno ban poi shane ?
Men kren ka hok men duh ka lok mynta,
Men kren ka thok, ma ka ia me kan duh:
Ka aiñ hangne ka iaid kumta, me tip ?"
Batai u Jom katba jubab u ap.
Ki khmat pyllew pylliaw ki paid baroh
Ki khih bad neh pyrshah Ramew bapli.
Da nia barim suki Basa u sei:
"Da hok lada ngan kren, Ramew ngan duh;
Da thok pat ngan jubab, kan duh ia nga !
Ju don tang ar ha ri jong nga ban rai,
Arsap arphong shi slem kam lah synshar;
Ngi poi shane ban wad lad wad lynti
Kumno hima kan suk kan iaid ryntih.
Wan poi kynsan sha ri khlem hok khlem sot

Ia ar phin kem da kat kine ki paid ?
Ka sniew ka smeh ngim don, shakri ngi long
Ia khun ki blei. Shi bnai kumne ngi iaid
Ba thang u Thah sopti ki lum baieit."
Nguk nguk kohnguh u Jom, u kmen shibun
Ban sngew kyntien shaphang ka ri Thymmai,
U smiej khlem don ba shyit, u wiat de muiñ,
"La biang," u ong, u khih tuiñ-tuiñ bad bteng
"Ka ri aïu kata, dik dik nga kwah
Shaphang jong ka ban tip ka heh katno;
Mano ia ka ba ri sumar, mano ?
Shiphew sekhon ngan ap jubab ngan ioh,
Ka ri aïu, ka ri jongno me ong ?"
Kumta u kren baroh ki khmat ki khih
Bad neh shiphang hangne shiphang hangtai;
La kut ka por ba buh jubab kam mih.

"Shop noh shabar Myngkoi, Basa to shop.
Ramew hangne kan sah marwei bad nga."
U Ren de sia u kan, shisien pyrsat
Basa sha suiñ Myngkoi soit soit u suh.
Thapniang um don pynban kumno u her,
Shano un poi, Ramew ban tip kam lah.
"Khublei baieit, ngim lah iakynduh shuh,
Khublei! shakri da hok nylla khlem thaid
Ia khun ki blei ha ri Thymmai". Kumta
Kyntien shibun u kren, hynrei ki jah
Shapoh khyndai pateng, ha Erthari
U Ren. Ramew ka ïam ummat ka jaw
Marwei ban iaid pukir ha ri nongwei;
Kumta ka khih pisa ha la mynsiem,
Kyntien ka ap, lanot ka kloi da wan.
"Iamih baroh, ialeit sha la ki kam."
Hukum u Jom, te bishar de ka wai.
"Ramew," u sdang da tien bad sur Nurok,
"Basa phi ieit naduh ka kut shadem.

Ban da ia phi na kti jong nga um lah;
Phin suk phin saiñ artat nangne lawei
Haba ha nga hangne phin shah hikai:
Hynrei ma phi Ramew bahok phim thok,
Ka thok bad kam riewshlur ia phi kam dei.
Ummat - umpung, iap ler - ïap ang, shida
Bad khuid: kita hi keiñ ia kynthei briew.
Iathuh keiñ ieit mynta, ka ri aïu
Kata, Basa u kdew myntan, iathuh.
Synshar khadar, bishar pynshong mano?
Patsha aïu ha sla, aïu ha suiñ,
I ong syiem mano halor mynsiem baroh,
Ia u ngan leit khublei ngan nguh ngan dem."

Ummat ka ñiad, rymmiang shyntur ki khih,
Khlem bun kyntien, da tieng ka sdang iathuh:
"Ki blei ki bun, ki syiem ruh bun shisha;
Ha suiñ phin her, phin ioh pang khlieh king khlieh
Trongbah Rwaibah ia phi um map, um sang;
Lyngkhuh Pakhuh ia reng jong phi un sloit,
Ki mat lai teng kin pra hi phrew-rew-rew;
Ha sla phin lah? Syngkhong Kynta Maram,
Ïawpaw, Kyllang, Symper, Letno, Symphut,
Syrmoh, Jynriew, ba kham dhukhi dukhaid
Ba ap diangti ka snam bashong jingim,
Tyrut, ia ka ki khot, *jingthaw phylla*
Ki tieng at khlich ia ka. Shakri byllai
Ka don. Leit jia ba rngiew kan jem kan dem
Jingthaw phylla ki kheiñ ba sang ba ma.
Ka ri jong kita keiñ kata, Kynrad.
Khana la dep, ia nga pynlait noh hi
Ia ki ngan ri ngan bsa kin im shong prah.
Ia nga da khmat ban peit kim lah iohi,
Ki ngeit pat triang ba bor bad mon nga don,
To phah noh keiñ ngan leit, nga tieng nga smiej,
Hangne ban ïeng arphew minit ngan rkhiang."

Ki khmat ka dem ban peit shu Jom ka triem,
Haba saiphla la ai ka hun mynsiem.

U Jom ban mad ka bor kita u kwah,
Nang khih nang skuiñ, nang peit nang bang, arshah
U kyang, la thie sa khyndai Mawsawa:
"Jingthaw phylla, pha ong: phylla katno ?
Ki bam da ei, ki dih da ei, pha tip ?
Phylla, phylla, jingthaw phylla, jingthaw !
Nangno lynti sha ki ban poi, iathuh.
Ngan khreh khyndai khra um jingdih sngewbha
La stieh, la sum da ding ba meh ban rah
Ha kjat jong ki baroh ngan bret, bad ngon
Ngan dem."

Ramew bla thaid ha bishar dum
Ban ïeng, ka sei ki nia naduh mynsiem:

"Ki trei ki ktah mynsngi, ki suk ki saiñ,
Mynmiet sha bneng ki kiew ban thiah ban dem.
Ki khmat ki khuid, ka pang ka jhia kim tip
Sha ki ban leit hukum ngam ioh ban leh;
Ki long ki khun u Blei, nadong shadong,
Ha ri seisoh sah miet sah ïong kim mlien
Shalor thik thik ki kiew ban thiah ban dem.
Kumno ki thiah batai ngam lah ban leh.
Lynti to wad ma phi, lehse Basa
Katta la poi shata, ma nga hangne
Da aiñ Myngkoi ia nga phi teh phi khum."

Hangta lei lei la khleh sa bad ka tieng,
Jingthaw phylla ia u kin lap khlem khreh.
Heng heng u kbei, keng keng u kam, u iaid,
Beb beb shyntur ka khih; khriaw khriaw ki tmoh;
Khrep khrep ki mat khohsiew ki riew sngew phieng:

"La biang," u ong: "Basa la pynsakma
Ma nga. Klet noh ia u. Ryngkew to kdup

Ha kut shadem jong phi. Un ap khnang khnang
Ha dwar, ia phi ban ieit ban ri shirta.
Ia phi ruh ngan ym bat ngam teh, ngam khum.
Ramew to buh ha Khyrdop Dud shatei
Puri; Ñiangriang bad Thapbalong, wan noh !
Mynta mynta, to rah sa wan bak bak,
Hangtei ai um, ai dud kyrhai ia ka."
U khreh u khrum, u mang u khan ban sdang
Lynti bajngai na ri la jong ban mih.
Dorbar un lum, ki nia babiang un pan
Na khun hima, na stad na jhad baroh.
Na khet beit beit sharud ka pung batdem
Shi jam shi lum u iaid, mawria ki lwet.
Ba dei u syiem, shipai ki swar ki bud
Na dien; bun sien ki her ban lap jingjia.
Sa kito de ki ap: Puri ka Diaw,
U Ren, ka Kian, Suid um baroh ki mih;
Phlum phlum, phlam phlam ki jngi la thnam ka pung,
Dohthli, dohkha, dohjei bad shersyngkai
Shajan kim nud ban tur sha krem ki rieh.
Ban peit lorni mano ban leit don por
Shaba iasum jhulum bad rang bad thei ?
Bun sien ki ngam shapoh bad jlang ki jah
Aïu ki leh tang lei Mutdur ba tip;
Jaiñkup bakor kim tieng ioh rah ka Lyer.
La dei Ramew ban lait nangta ka kwah,
Ia kum kata ban i kyrdan kam dei.
Ryngkew u ap shisha ia ka ha dwar,
U pdiang sngewbha bad ma ka de ba tieng
Iu Jom ka kloi la mon ban dem; Ryngkew
Sha khet ban lam, longïing thymmai ban seng;
Ma ka shapoh ma u shalor ban trei
Ban suk ban hun ki khun lut sngi u Blei.
Kumta kamram ki trei kim shah hawei,
Ka iaid ryntih ka ri jingthaw phylla.

Burom kylliang ki nang, ki suk ki saiñ
Da bun ki sngi, taïew, ki bnai, ki snem,
Haba synshar ka hok ka ieit nylla.

Ka sum ka sait la dep ha ri Myngkoi,
Jinglong babha ba paw ha khmat Ramew
La sait, la klet, ha dur shisha ki paw;
Sa tang jinglong kyrpang na kam kin paw.
U Jom um thngan um sliang baroh shi sngi
Ba khlieh ka thnam hima thymmai ban jop
U ang, bym hun khlem mad ka thma ka ktien.
Jan sep ka sngi sha ri ki riewphylla,
Dorbar u khot ban rai kumno yn leh,
Byrta, sangot, kyrwoh, baje — ban lei,
Tang ang ma u la iohsngew lut kiwei.
"To wan baroh", *to wan baroh baroh,*
"Ngin shong dorbar," *ngin shong dorbar dorbar,*
La thie baroh khyndai pateng ñiamra,
Kumba dustur bad aiñ ka long shirta.
La lum la lang, khrum khrum-khram khram ba riew
Na phra iylla sha trai riewdkhot ki hiar
Ha rong bad dur bapher ha khmat kin paw,
Ban ïeng pyrshah, te em ym don ba nud.
Ha pdeng rynsan lum bah ka pung batdem
U Jom u ïeng ban sdang ban tai la nia;
Ka khet mawleiñ la jah katba ki sum,
Kambah un leh ba khmat ba peit kan i,
Jingmut badum kan shai ba dei tang u
Babit ialam kynhun napoh pubon.

"To mih ki jri ban kah ban da jynhaw,"
Bluit ïeng ka jri, neng neng ki thid ki khih,
Ki par kum bseiñ wad bam shane shatai
Ban thaiñ paki dulan bym pat ju i.
"Iamih baroh jyrmi jynriew, tyrkhang,
Shuki mawleiñ, syngkhien kynphad bajem,
To long ka rong ka rup bun jaid ban phuh."

Bad khrek bad khrek phyrnai thaba ka khet,
Ki Wieh rah ksuit na sad bad Ñiangbading
Rong khlur ki ai, te shaw risa ka mih:
"Ym don kat u, ym don, u dei u Blei
Ym shuh u syiem, la dei la dei u Blei."
Paidlang Myngkoi iaroh ki sei bad ai
Hu Jom. Sarong ka iaid pynjem ban nguh,
Tang tiak ha kjat ka ktah, la biang ban sdang
Dorbar ban rai hima thymmai ban jop.
Sha khet ba kat pyntha Surma u iaid;
La shyntur héb u ang ban mih ki nia:

"Ko Khun bakhraw bla shong bad nga hangne,
Jingmut to ai, kumjuh ki nia baim.
Sha thma ngin tur ne em, iathuh ma phi.
Ki blei ruh bun, jingthaw phylla ruh don:
Kynmaw 'jingthaw phylla!' Ramew ka nam.
Phylla kumno? Kham phylla ban ia phi
Ba lah ban her, ban jngi, ban jah de jar?
Nang kham phylla ia nga u Blei jong phi?
Phin thom na phang phin iuh de roit kum ñiut,
Ia nga jingthaw phylla un nguh shi rta
Mano lynti ba tip, uta un lam;
Baroh raïot Myngkoi la dei ban mih
Ia khep ban shim namar jingkit kan khia
Nga dem ban leit, hynrei donkam ia phi;
To sdang, to kren, long shlur, wat tieng, to ïeng
Shibor shibuit ngin rai tylli hajuh."
Tang dep u Jom, u Ren ba shong sarong,
Ryndang u rah ki khmat sawdong u phai;
Ka nia babeit na dur kyllaiñ kam mih
Namar jlaw nguid u long shata ka lam,
Pset-pset phia-phia ka sur ka mih na u
Kum lyer Kyllang: "Ko syiem kynrad," u sdang,
"Shisha phi dei u Blei, katne phi lah
Mano ban ïeng pyrshah ia phi, ban nud?

Phin pdiang ka nguh ka dem, ka mane ruh,
U Blei phi long, u Blei Tiplut Lahlut,
Donlut, Poilut, Daplut, Phim tip ma phi ?
Kiwei ban lam lynti, phin bud nadien ?
Ngam lah pei phang ko Jom ! la katta ruh,
Ma nga ngan puh, khlem ktha na phang ngan nguid,
Lada nongshun u heh, tawiar ngan thaiñ,
Ki shyieng kin jem ban nguid kan eh shano !
Hynrei ko syiem: rynsun, makir, nga sang;
Isbad syrti, bakhor te ngam lah nguid;
Sha kper sitronela nga phieng ban tur.
Ba eh ban tip na jngai atiar nongshun;
Hynrei ngan pynher krad da jingpyrsad,
Ban iaid pyneh shadem ma phi, ko Jom."

Ha ri jingthaw phylla kynthei kim shlan
Ka ang pynhieng ryndang ha pdeng shynrang,
Ha ri Nurok baroh ki kren shar shar,
Kynthei baroh ki kynih Iarryngkuh.
Tyndong bad ksiang jong ki ka dei ka Pap,
Ha pdeng ka ïeng ban kob kyrtong iu Ren,
Nangta ka sdang seng nia ban ïeng rasong:
"Ko syiem, ko tnga, ko khun, ko ksiew",
Ka jyrhoh de ban lait ryndang kham bha,
"U Ren u am sa tang ban nguid marwei.
Un lah katno ban klun ? Nang nguid nang at,
Ban phet um lah, tang kám miaw ïong sew ïong
U ïap tyrsaw haduh bun sngi bun miet;
Ym ju dei aiñ ban rah tiar thma khlem daw
Haleh ki pdiang ia phi ban long Raja !
Da phah syntiat, phah swait, to phah du Spai,
Wat ngeit iu Ren ioh lehnohei ka mang,
Ka snep ba thoh sawdong kum Dkar bam wang,
Kam lah pyntieng ia nongialeh shi slem:
Suki suki kin nguid pynban ia u,
Ka bih kin weng, ka doh kin ot kin bam.

Jingïap, tyrsim bajrong banep ka don,
Ban khñiot baroh kam sang. Ma nga ngan phon
Ba kynja blei bad ksuid baroh kin kie
Suki ngan btin suki ngan tán shane.
Ba kin thung syiem thung blei sa tang ia phi;
Ngan tem da sur bun shoh tyndep ngur ngur,
Ngan kynoi de hangne ha pneh basyaid,
Ngan khem ki kti ki kjat, ngan ai dawai;
Baroh ki blei kin klet la jinglong khuid.
To phah syntiat du Spai don nam jong ngi,
Khubor antor un rah nangta sha ngi."

Kumta ka Pap ka kren te khop ka shong
Ka sngap ki nia baroh ba mih nawei;
Te joit Jingiap ka ïeng: "Ma nga, ko Jom,
U syiem ki ksuid, nga kloi ban ktah na phang,
Ngan khyrwait lut kat ubym sang ban ang;
Hynrei ka nia ka Pap ka biang shiphang
Ngam tip shi slem ka biang ne em ban pdiang;
Long katba long, ma nga la kam nga tip.
Kynthei bad rangbah ruh ha rong ranei
Ngan kup, ngan khñiot na ryndang tbak, nangta
Mynsiem kan dkut, ka met kan pyut de plak.
Nang lam ma phi hi keiñ lynti syngkien
Ynda nu Spai ngin tip nangno ka sdang;
Jait phi u syiem u kmie, u blei jong ngi,
Baroh kin bud bad nga hadien ngan sah.
Rai noh mynta lada phi kwah ïar pud
Ialam lu paid shaba phi mon ban iaid,
Thapniang phi don, ban her phi lah kham stet;
Ki kjat phi jrong, na lum sha lum phin kam;
Ma phi hi keiñ ban rai, hukum bad aiñ
Ha mon jong phi baroh ki shong lyngngeh;
Ki aiñ kata ka ri pule puthi,
Bishar biang biang ban shem bor bah bor san,

Jingtlot hangno ka snoh, jingswai hangno;
Ban tud, kan ktah hima jong ngi baroh."

Tang shong kata, Ñiangriang bad Thapbalong
Shijur ki ïeng kum khun synrap ka kmie.
Katjuh jingjrong, katjuh jingsngaid; u shñiuh
U kdor kum dew duriaw, kawei ka sur:
"Kata la biang, ko syiem bakhraw, la biang.
Ha shkor ngin ktah, te shkor kan set kyllut.
Tang lam ma phi ngin her ngin iaid, ngin bud
Para mynsiem ia ngi ki tieng ki ma.
Ka Pap kan phon kan khroh kan jakoid de,
U Ren un kjit baroh kin tur sha u,
Ma ngi de la kamram; hynrei khlem i
Nongshun kumno ngin tip ki don hangta ?
Khlem i da khmat la jong, kumno ngi lah
Da rai ba dei baim bakhih kum ngi ?
Lah eh ka kam: ka ktien ka her pynban
Sha shkor kiwei ha thapniang Er Pyrem.
Kam bha ioh tip lupa jingthaw phylla."

U Jom u hun ba tang ia u ki thung
Kyntneng u tdong shihajar mer Khasi.
Sngap keiñ ba riew ki tmaiñ da speh dingkhied;
Khmih keiñ ba mih bad bniat bad reng bu wiat,
Baroh ki sngap ka rai khatduh bun ai:
"To sngap shane mynta, lynti ngam tip,
Hynrei ngan lam ma nga, to bud ma phi.
Tang dei li-er phylla, la dur la dar
Thymmai ngin phong, ha krem bakhim ban rung
To rit to ria; ha thwei ban iaid khlem ngam,
To ai ki kjat kin per, kin mih ki sla;
Da ktien baeh bakhor kynmaw wat kren,
Shu ai tang dak ka phang la dei ban pei.
Te shwa ban poi sha ri thymmai kiwei
Ngin iaid sawdong hima la jong ngin khmih,

Baroh khyndai jylla ngin iaid dukhi,
Khyrdop shadien ngin khang haba ngi mih,
Ban iaid ryntih ki kam phin kylla rong,
Teng teng phin paw ha dur ban i ka khmat."
Te jar u kan shiphang, baroh ki ang
Lyngngoh, haleh khawpud u Jom Rekha ?
Kyntien pynwai ki mih hadien na u:
"To ïeng uba don kjat, to par pyllup
Uba don kpoh, to siang uba don sner,
To long kum Labadur uba thylli,
To her ba jingleit khmih hima kan sdang."

Sien mih thapniang suid um suid ktieh baroh,
La dum ka suiñ ramsong jylla khyndai,
Ban leh ka mon ba rai Dorbar pyllun.
Te jlang ki jah hapoh u lyoh barben;
Pah ñiangkynjah ki shkor bym mlien ban sngap.
Kita la win ba kmen ban bud u syiem
Ne ba ki tieng, ki khñium, ki ud ki pah ?
Jingdum ka tap lano kan pei jingshai,
Kumno hangta ki khreh ki khrum la kam
Hima sima ? Mano ba tip khlem sngew
Da shkor, khlem i da khmat, khlem ioh ban iba !
Ka shai, ka shit, ka miet, ka step kin mih,
Ki snem kin kheiñ da sngi bad bnai thymmai.
Lynti ban jrong ka iaid katto la shai,
Ki kam raiot Nurok, baroh kin roi.
Ha khrum ha suiñ, bad shano ma kin poi !

(Feb. 23 - March 10, 1980.)

Ka Jingthir Nia

KITAB II

KA JINGLEIT khmih hima ki ksuid ka sdang. Ki ksuid hapoh ka jingialam u Jom ki rung sha ki phra jylla bashalor jong ka ri Myngkoi. Ki jylla ki long kumne: Phra, ka jylla Ummihding; hynñiew, ka jylla Dewïong; hynriew, ka jylla Dewrkhiang; San, ka jylla Ksiar bad Mawkordor; saw, ka jylla ki Lum bad Madan baithiang; lai, ka jylla Iew Thala; ar, ka jylla Lalot bad ka jylla banyngkong ka dei ka jylla Synshar Paidbah.

Ha ka jylla Ummihding, ym don ba pdiang, sngewbha ia u Jom, ka Pap ka pynshoi ia u syiem ki ksuid, u Ren u ai nia, ki ksuid maw baroh ki iasoh sha ka kam shipai hapoh ka pyrton u Suidmaw. Na ka jylla Dewrkhiang la bud ia u Jom tang u nongialam ki ksuid, u Suidshit, hynrei na ka jylla Ksiar kaba u Ren u pyniaid la bud sa u Biskorom uba lah ban pynjem ia ka nar ruh kum ia ki jaiñ hi. Na kane ka jylla ki ksuid ki kit ia ka ksiar, ka rupa bad ki mawkordor sha ka thma kat kum ka hukum u Jom. Ha ka Jylla Lum Baithiang u Jom u ïam hynrei kim tip ia ka daw. Ka lei Kynmaw Tympang jong kata ka jylla ka bud ia ki shipai marwei. Ha ka Ïew Thala ki ksuid ki shong jahthaid shiphang, don ruh ha kata ka jylla ka jingmane ha kaba ki mane ia u Jom khlem da tip da ithuh ia u: U Lyngdoh bad ki ksuid ki bud sha ka thma. Ha ka jylla Lalot, u Jom u ioh shibun ki kynthei ban ialeit sha thma. Ynda u poi ha ka jylla Synshar Paidbah u sah shi bnai haduh ba un tip bha ia ka rukum ba ki leh hangta bad ba u la hukum ba ki nongialam bad ki paid-

bah ksuid kin iabud ia u sha thma namar ba lah ban ai kam ia ki kum kata hi kaba ki tip ynda ki poi ha ri thymmai ki jingthaw phylla ba la iathuh da ka Ramew mynshwa.

Ka kam ba ki ksuid ki leh ka paw na ki jingkren jong ki hi. Hynrei namar ba ka jingkhih hima ka long tang ban lum paid pyrshah ia ki jingthaw phylla, kat haba u Jom u leit, u shu kynmaw tang ia kata hi, u klet lut ia kiwei pat ki kam. Lait noh ha ka jylla banyngkong, u shu hap sangeh tang ban pyndep rukom. Ki ksuid kynthei ba da tyrwa hi ban iasoh ha ka kam thma dei ka Duk, ka Bieit, ka Pang, ka Jynjar, ka Sngewsih bad ka Khuslai ba ñiew kyrteng ha ki laiñ banyngkong eh ka Kitab I. Ki mih nangta ter ter ki wad ha suiñ ia kata ka ri thymmai.

Ka Burom Ba La Jah

KITAB II

KO JINGSAWA nangno phi mih kumta
Ha sur ba ngam ju kham iohsngew mynshwa ?
Ban i da khmat ngam lah, ban ktah da kti
Ngam kot, ba par ha ngab nga sngew; hynrei
Nga mlien ban mad ia sur barit, bapdeng,
Bajam; ia sur bajem, bathiang, bakhor
Ba mih na jingthaw jingpynlong u Blei.
To iaid sha khmat bad lam ia nga mynta
Ngan bud ban lap ki paid u syiem Pubon;
Ban kham duna jingstad jong phi, ban bud
Ngam mon namar nga tip ngam iohi lut,
Ngam iohsngew lut ki kam bad ktien u Jom.
To lam ba ngan iathuh ha shkor bapdiang
Ba sur jong nga kan bteng kat kum *shabi*
Jong phi, nga sngew u dei u *Lah* baban
Ar sien, bahiar bakiew nu *Me*, u *Ba*,
U *Se*, haduh u *Te*, hiar biang ban kut
Hajuh ban kdew ia lynti ba phin lam.

Khyrdop jylla baphra ka plie ryngheng,
Khyrdop jylla khyndai ka khang khyrdep
Tang ktah ka Pap da kti bajem bajlih.
Ki kynja ksuid bapar pyllup sha dien
Ki sah ba kim lah bud jingstet ka iaid,
Ki hun ban pahara jylla ba don ka khet
Haduh bu syiem shata un phai ki ap.
Jingshai ka paw hynrei ha dur khyllah
La kum ba meh ka ding ha um mihding

Ba *phu* u rang pyrshah kyndok bameh.
Lynti shata lam hi u Jom Rekha;
Namar bu tam jingjrong, jingheh, jingshlur,
Ki kynja khmat baroh ha u ki neh.
Tad tneng u ïeng, bad khek sangeh ma u
Baroh ki shkor shata ki dem ban sngap.
U Jom u phai sha dien u phai sha khmat
Tang tiak ban shu iathuh ka aiñ Jylla
Ban tip ki ksuid ki khrei ba poi hangta.
Khreb khreb la riew ki matkhohsiew, la kti
U rah ban kdew artat katba u kren:
"Ko paid bashlur, pyndem la shkor ban sngew !
Kane ka ri ka don ka aiñ jylla:
Wat dih duma, wat rah kyndok ha pla
Ba dei jylla ba tuid umphniang meh ding;
Ka um wat sliang, kam long ban dih ban nguid
Ka wah baheh bitar Domriang ka tuid
Hangne. Te jar ubym lah sma, la khmut
To set da ar ki shynriah kti baheh."
Tang ong u Jom baroh ki set liewkhmut.
Imat lada um ong kim sngew basma !
Don tang uwei ubym don kti ban set,
Baroh ki peit sha u la kum nongshun;
U Ren bu dom ba um don kti, te *phia*
Mynsiem radbah u sei te lep ka ding
Ka ïeng na wah batuid; la sma kyndok
Hi hak! Jingat phyllung ki dew Domriang
Ki iaid lymbub najuh hajuh khlem shlei.
Ka Pap ba kham shlur bieit shu Jom ka tur
Ban ioh jingtip kham bha shaphang jingmut
Kata ka wah: "Kynrad, aïu kane
Ka wah Domriang ka kwah ? Balei ka khih
Pisa la kum ba don ba dait ba sip ?
Mano ba lah ban im ha kum kane
Jylla ba tang ka dum, ka sma *umding ?"*

Namar ba khmut ka set kynnoh bashai
Kam mih. U Jom u wiat la jingbatai
U ai ban tip u paid nongbud nongrap.
Shyntur de béb ka khih, u *khriam* ryndang
Ban lait kham shai bad nangta de u sdang:

"Kane ka dei ka ri riewspah, ka spah!
To khmih shatei sha lum dewiong dewsaw
Ki riat bajrong shathie shapoh ka um
Ki dem ki ksaiñ baheh ar kham lai kham,
Kim iap namar shapoh kam khluid kumne.
Lada jingthaw phylla ngan jop ha thma
Shane phan tan ba kin jynjar jiwnom;
Kin jngi khlem ngam kin sliang ka dih kim ioh,
Kin thngan ka bam kim ioh; hynrei shirta
Hangne kin sah. Lynti shane la dei
Ban thaw ban suk ka wan kylla da hun.
Keiñ noh ka kren, ka kam ngin trei noh hi:
Ngin her, baroh ban stet ka kam ka jam,
Bym don nongshun nongpen hangne mynta."

Tang kut ma u, ki bud na dien ki her
Kum kber pyrem ban sah sha dien kim tieh.
Shi lúm ar lúm ki iaid kini lap nongshun.
"Kham stet!" hukum u Jom, mawsawa de
U leh la kam kumba u leh mynshwa.
"Ngin leit kumno kynrad, katne kynjah!
Shano leit lut para mynsiem kumne,
Katne u paid, tang pdiang sngewbha ruh em ?
Hato kim tip ki trai jylla ban wan
Ma ngi ? Ma ngi yn lei hynrei kat phi
U syiem jong ngi u blei jong ngi, phi wan;
Piengksiar ñiamtra, kulab *plastik* la dei
Ban kiew ryndang kyntang jong phi mynta.
Hato phim theh la spah hajar, paidbah
Ban roi ban phuh kane jylla BAPHRA ?
Long mo kumne ban leh kat phi Lahduh

Phi wan ? Ani dohnud riewnar ki ioh !
Sep ei nga riam nga beit, nga deng nga kup,
Sep ei ka pushara rong saw rong lieh:
Nga shai hapoh badum ban lap katne!"
Ka ñiad la shyllang mat, ka khmiet shu Jom,
Jubab ka ap, la por kim don shi slem
Hangta ban sah. Tang neh khmat heh u Jom
Hu Ren, shata baroh ki phai, ki tip
Tang u uban kren shai ba khmut ka lait.

"Ka don ka nia, ko Jom, ha sur ka Pap!
La dei baroh kumta, shisha la dei;
Burom phin ioh, ka nguh ka dem phin khat;
Hynrei jan eh kane na khet jong phi,
Ka KLET ka lah ban pynthame kumjuh
BUHTENG. Naduh ba poi hangne shisha,
Nga i jylla baphra ka sah hajuh.
Ki paid la tur sha bakhyndai, kawei;
La hiar dorbar hynne baroh shathie:
Lymda la don ki trai kane ka ri
Ngin rat da lang katne hangne mynta.
Ki paid ki kloi ban pdiang burom ia phi.
Ia nga, ia ngi, ia u, ia ka, ia ki
Shisha la pdiang lut phar! Nongwan nongleit
Tang ioh ka bam ka dih; khublei ki ai,
Ki leit, ki klet kular aïu hangne ki khlei.
Ka wah Domriang ka kthang naduh kato
Ba phi kular ban plie ka ïew hangne.
Bishar ma phi, lada kine ki kwah
Jylla baroh ban neh kumba mynshwa:
Balei la khmut ki set arsap khlem daw
Kim tip umding ka dei ka spah ? Phi tip,
Phi ong ka dei ka ri riewspah, dei keiñ.
Lada phi thaid ka iaid, hukum to ai;
Nga tip kawei, ko Jom phim thaid phim lwait,

Jingjop ka long ka thong jong phi jong ngi,
Sha ri thymmai la dei ban poi kham kloi."

Ka nia u Ren ka ktah ia khlieh u syiem.
"Khlem pep, la klet shisha baroh shi rta
Jylla baphra baieit jong nga jong phi.
Tang tiak ngin ioh jahthaid na thma thymmai,
U Ren un long u Lat Saheb hangne.
Ban khmih kumno hangne jingroi jingphuh."
Tang mih kular thymmai ki dew mih ding
Ki thiah shipor. "Lada baroh ki don
Hangne bad ngi, la biang: ïa ngin iaher
Ban tang iuh kjat jylla baroh ban dep
Khlem sah kular bla khlei, ha khmat dorbar.
Khyrdop Mihding wat khang, to ai kan ang,
Ban kloi ka rung lada mynsaw ha thma."
Kumta hukum ka mih baroh ki nguh.
Ki sei ki shynriah kti na khmut tuta
Namar jingshai ka wan tang paw thylliej
Ka wah Domriang ba kum leilieh babá;
Ka dur ka dar ka jah tang lip ka ding.
Khmat ksuid ki shai kham bha hapoh badum,
Kham shai ia khmat ki miaw, ki ksew, ki sier
Ba lah ban peit mynmiet khlem dum khlem kah.
Tang jingsawa ba khih thapniang ba sngew
Ki shkor ba kjat kin her pynstet ban poi.

Khyrdop jylla hynñiew la plie lupa,
Ka dei jylla Dewïong bad Mawramsong,
Ba mih sohshiah ban bam ki sim nurok;
Mawshun bad spah khyndew hangta ki rieh
Ki ap ban tih u paid nurok kwah spah;
Hynrei ha ei un die ym don baduk,
Ym don ba kwah khaïi ia mar khyndew,
Baroh ki kwah hiar thma ia ri thymmai.
La win ki paid 'suid maw 'suid krem baroh
Ban pdiang burom iu syiem hima Myngkoi.

Te khrui ki ïeng bad tiew shiah keng ki bat
Ha kti baïong bashñiuh; hynrei mano
Na ki ban kot ryndang u Jom Rekha ?
Rynïeng kim kot ki tbian ryntih kum boit.
Ki kpieng syntiew ban rung ka khlieh u Jom
Kim lah, ha kti ki shu pynkham, kamram
La dep. Uwei na ki u kren khyndiat,
Bad tang khyndiat la biang la hun u Jom,
Ki kti sharum ki hap, ki kjat khlem khih,
U ïong na khlieh ha kjat, shu lieh tang jaiñ.
Ki bniat, bad pyllew khmat. Tupia u don
Hynrei ka dei tupia bla thaiñ da phlang.
Ka sur ka syiang khlem kor tyngheng, iohsngew
Baroh u paid ba wan dorbar kyrkieh:

"Shano shano ban leit ka biang ia ngi,
Tylli ngin bud to lam ma phi ha khmat;
Ka kam ban leh ngin lah kat bor barit;
Ngin ap ha khap ki maw, ki nar, ki krem,
Katba wan rieh hangta ngin tah rong tar
Ki khmat: ban peit sha jngai kim lah ban i.
Khlem don ba pynkilan atiar ngim mlien
Ban rah. Ban sah da kti ban dait ba bniat
Ngi lah, hynrei lada nongshun u khlaiñ
Ngin sneng ia u ban tih dewïong dewlieh.
Un leit khaïi. Tyngka un lum shi khra:
Ynda u roi ka spah un klet jingbha
Kiwei, un kwah khñiot kai barit baria,
Umsyep jong ki un kjit, jingtim un kit,
Un jot suki ha buit barit jong ngi."

Sngewbha u Jom ym lah batai da ktien.
Paidbah ki tip na reng ba mih iangam
Ha khlieh jong u kumba ki mlien ban i.
U ñiad ñiuhtmoh, bad khriaw ñiuhtmoh ki riew
Kum shakuriaw nongdie shana ha ïew.

"Ïa noh! kata shiteng na phi bad nga
Kin leit sha thma bym pat ju tur mynshwa.
Thapniang phim don, to ioh ia ki mynta,
Phin her kum ngi haba donkam ban her.
Ïa me u Heh jong ki, Suidmaw, kyrteng
Men ioh naduh mynta. Lada ngan jop
Ïa riewphylla, men long u Lat hangne.
Ïa noh baroh! nga sngew ba skuiñ ka met;
Nga skuiñ, nga thrang ban mad ka thma thymmai."
Jylla ka dum tang eitlymbit ki shai;
Ka sngi, u bnai, ki khlur kim poi shata.

Khuk khak ki her sawdong jylla Dewiong,
Tang khaprip khmat la poi jylla DEWRKHIANG.
Jingshit ka jur, u slap um hap satia.
Hynriew ki bnai ki leit, khyndew ka pdang
Kat shaba Jom u phai, ka ong ban kjub
Ïa paidbah ksuid bym lah ban her ha suiñ.
Khyndew hangta ka khluid palat kum ding
Ba syang mawshun ha karkhana Mawmluh,
La sdieh ia ka da wah Demriang shathie
Sha jylla Ummihding. Yin don ba lah
Shi slem hangta ban sah, u Ren lei lei
Um nud khyndew ban hiar ha kjat um don,
Mih tang thapniang, utei u her ha suiñ.
Ki wieh, ki ktiar, laiphew jingim ki ïap,
La don eh ruh shathie sha trai kharai.
"Kane la ïap! balei kumne kynrad ?
Sngewbha to leh ei ei, hynrei ngan rkhiang."
Kyrpad u Rih, "Lada lynter kumne
Jaka puta kan long, ngam lah kyrda;
Nga sngew kwah phai sha ri la jong mynta."
Hajar ki ki ksuid ki ityrkhong, thangïong.
La tuid ka syep ka syar na met na phad.
Thapniang baroh ki khih ban pynmih lyer,
Hynrei mih tang Er rkhiang bashit balhep.

Ki ksuid kynthei ki kwah umkhriat ban dih,
Kin pan na ei haba Um ruh kam mih;
Umkpoh ki pdiang ha lynghoh kti ki dih,
Lehraiñ lehsuiñ ha ri ki ksuid kam don;
Ban iaid ki dei, hynrei wat ksuid kim nud.

Ki her na tbian ban i ka jingtyrkhong.
Ha lum ki poi, kum pukni rit ki paw
Ha khmat nongrwai babud ban lap ka daw.
Hangta ha lum Jingkhluid u kiew u Jom,
Ka Pap, u Ren, u Rih de bad kiwei.
Kithie paidbah ba bud madan la dap;
Ki khih kum kber ba her ha suiñ dang shai.
Suki u Jom u kner la kti ban kren
Kumba ju long rukom jong u shirta,
Khreb-khreb khohsiew ki riew, ñiuhtmoh de khriaw,
Shyntur ba kat pubon nangta u ang:
"Shano ki nongshong shnong kane ka ri ?
Ïawan baroh, khubor nga don, hukum
Ngan ai; ale baroh kynthei khynnah:
Balei phi rich na khmat jong nga, phi tieng ?
Ale khyndiat to sngap kam ïap kam im
Hima Myngkoi!" La thie sa ka khyndew
Bapdang kham heh kham ang ban ia kharai
Kupli ba pyniakhlad ia ar jylla.
Ym don ba mih, ym don ba wan balei!
Ar shah u kbei jinglong la paw ha neng
Lum khmut ha shyllang mat bakynja syiem.
Hadien ka jingjar jar balhep ka Lhuh
Wan paw ka dur maïa iamih iajah:
"Ale hangne hajan batai ka nia
Jong me lane jong pha: phi dei i ei ?"
Ki ksuid te para ksuid ki ithuh bha
Ia dur ia dar. "U don ka sap rangbah,
Ka maiñ long heh, phi syiem, un wan khlem pep."
Kem ktien ka Diaw, "Lehse u dei u Lat

Kane ka ri barkhiang." Hamar kata
La mih jingud jylliew napoh ba pdang,
Te bluit u ïeng kyndit Suidshit ba ma;
Tad nguk ai dak u Jom ka nia bashai
Ka mih: "Kyrteng jong nga, Suidshit ki ai,
Sa tang ma nga ba sah ha snieh jylla;
Baroh la rich la ngam shapoh dewrkhiang.
Ka dei bainong bajot jylla Khyndai,
Jingieit phi kad shi tnga ki blei ki pra;
Sa her u slap, sa rieh ka lyer jem jai,
Ki lyoh ba mih na wah Jingklet ki klet
Ban kah ban ker ia nongshong shnong Dewrkhiang.
Ka um ki sliang, ym don ba ai ban dih,
Sha wah Jingklet ki leit ban dih, te jar
Ki jah shapoh kharai bakhraw jong ngi.
Kata shiban: kawei pat ruh ani!
Ki pom ki khlaw ki btab ki pun jingkieng
Ban hiar sha phi, ki tih ki krem ban pei
Sha khet jong phi. Tang poi tyllong Domriang
Ka ding ka kiew lep lep ka bam kynja
Jyrngam baroh; ym don lakaid ba sah,
La pom la daiñ lut khait. La dei hi keiñ
Kynrad bainong ban ioh haduh katne."

Ha Lhuh barkhiang lyer shit ka mih na ksuid
Ba ki kynthlap thapniang ban jah ka shit.
"Badno badno ba sah ha sla bad me?
Khot noh kumne kumne, kular ngan ai."
Suidshit bapli ba kwah ki syiem patsha
Um long kyntaid namar kan long nuksa,
U kbei da sur sahiaw hiaw-hiaw haw-haw;
Jyrhoh ka bat ha pdot bym ioh umdih
Ban dih, sha wah Jingklet ban hiar um mon
Bu tieng ioh klet ki kam hima sima.
"Ko khun, ko kur, ko kha, kynthei, khynnah
Bakit kyndung jingkit kiwei, to khie!

Par noh shane la wan u syiem rangbah!"
Jar jar ym don ba mih, jingud bangiew
Ki sngew la kum jingjlew ki ksew bnalad
Ha miet badum ïong ngaiñ. "Kaei kane ?"
Kylli u Jom, bu kyrkieh de ban leit
"Keiñ noh," u bteng, "la biang shu bud tang me.
Kaei ka kam me lah ban leh ? Pynbna
Ban sngew une u paid ban tip lupa."
Ka dak ba Jom u shit la paw shabar,
Hynrei u dei u blei jong ki, um shlan
Ban ud, jubab u ap: "Ma nga, nga te,
Ynda ha sngi nongshun u thad lade
Suki ngan rung ha thliew ki syep ki syar;
Ngan dait shapoh ka met, un tlot ngit ngit
Un baïong ngeng, hajuh kyllon u dei;
Un thiah jingthiah bym ai khie shuh jiwnom,
Kata nga lah ban leh, ban bud nga kloi."
Paidbah Nurok la hun, ka buit la ioh;
Ha khmih ki khih ki khlich, ha sngew ba win
Thapniang la kat jingdom u lei Kyllang!
"Ïa noh, ngin iaid da kjat, ngin par da kpoh,
Haduh ba phin lap um ban dih ban im."
Namar ba rkhiang la kiew pum pum sha suiñ,
La kah ia dur ia dar la kat lyoh rben:
Ki ksuid te para ksuid kim shym lei lei;
Tang jah pum pum, kithie ha wah Jingklet
Ki sum ki said ban tngen ka met ka phad
Namar ka aiñ ka wah Jingklet ki tip,
Kim dih shi nguid ka um, pynban ki sngew
Ia bor jadu jong ka. Ki shoh samthiah
Ki paid babun, ban iaid kim mon da kjat,
Ban don ba kit ia ki na suiñ, te long.
Khatduh ban mih na thwei jyrngam jylliew
U Ren, u thaid u wan kyllaiñ myngngor
Kumba na shwa. U tang dei um ka met

U heh kum lit lymbit; ka nia ka mih:
"Ko Jom, phi klet phi dei u blei jong ngi
Ym tang u syiem? Hukum, ngin her beit beit
Shabar hima syndon, ban jngoh baroh
Khyndai; sngew duh mynsiem pynban hi ïan!
Ïa noh kham kloi, nang slem ka iaid lum paid
Nang tlot nang tlot ar shah; lada pyntud,
Long thma long ktien para ma ngi shane.
Ban par ngam long shuh hi la slor ka snep
Barim, sa tang bor blei jong phi nga ngeit
Ban bteng ngan lah." U syiem u pdiang ka nia:
"Pynrit ia met ban her na riat na ram
Shaduh suiñ rkhiang, bad kloi jingpeit hima
Kan kut sa tang ar sngi: te bud ia nga."

Jingsted ba kat kata hangno phin shem!
Tang jingsawa ban lam lynti ban poi
Jylla ba shong u Ren, ka jylla Ksiar.
Tang mar iahiar kler kler u iaid sarong
U Ren u lam ma u ha khmat nongbud
Baroh. "Ko Jom, hangne hapoh ki maw
Don ksiar nylla, ka ksiar jylla Basan,
Hukum! kin rah khyndiat sha ri thymmai:
Hangthie hapoh lum ksch ka thiah ka Nar.
Harud kathie ka wah ki mawkordor
Ki thiah syaid sngi. Peit keiñ, hangne bad nga
U don u Biskorom." Uta bu sngew
Kyrteng la jong u khih napoh ka nar.
Lumbah u twa, te bluit u mih ha sla;
Ka riam ka beit du nar paka suda,
U jrong u heh la kat u lum Kyllang!
U nguh de ngon ïu Ren, ïu Jom um nguh,
Ha u ka jingriam nar ka jem kum jaiñ.
"Phi thngan phi sliang kynrad? Hynrei balei
Kumne phi i khynraw, phi i thymmai:
To ong aïu phi mon ia nga ban leh?"

"Une u Biskorom bhadur jong ngi,"
Batai u Ren hu paidbah ksuid babud,
"Um tieng ka Ding, um tieng ka um bakhluid,
Shu nam kyrteng jong u ka Nar ? Dohnud
Ka um; ka kynja nar, ka rnong, ka ksiar,
Rupa, Tama baroh ha u ki dem.
La biang ko lei Kamar khreh noh ngin leit
Ngin bud ïu syiem bakhraw jong ngi, u Jom,
Sha thma ngin tur khlem bam khlem dih, khlem thiah
Khlem dem, la bun ki sngi ki miet ngin bud."
La riew risa ki ksuid. U Jom u kmen
Hukum thymmai u ai la bha la sniew
Mano ban ñiew ha ri Myngkoi u Jom ?
"Ma me, ko Ren men hiar shapeh, ma nga
Hangne ngan shong lada ngin hap wan phai,
Nongbah ngin tei hangne ngan im junom:
Lada ka thma ngin jop, men ioh ma me.
Ïa noh la biang! Ngim pyntud shuh ioh dier,
Sa saw jylla ban khmih sa katno shuh
Ngin slem. Ïarah ka ksiar nangne, iarah
Rupa, ka rnong, pitor katba donkam.
To bud ia nga ko Ren, ko Biskorom
Bhajait, ka sap jong me donkam ha thma,
Ma me ruh mih thapniang to her kum nga."
Kumno ar mon lai mon ka nar u kup
Kan per ha suiñ, u lei Kamar um tip,
Jingngeit bad jingkohnguh hukum u don.
Ki kti ki khih thapniang ki mih, kum ki
U her soit soit um tieng; ba khia ka spah
Ban stet kim lah, ki slem ban poi jingkhang
Jylla Basaw. Shane shatai nep nep
Ki her kum Labadur hapoh pubon.
Khatduh khyrdop ki lap bad *ru* ki rung.
Ki dei ki lum ithiang, syntiew bun rong
Ki phuh: ki ngap ki lwai ki trei minot;

Ki wah ki tuid kynjai ha la lynti.
U Jom u ïeng, ummat ki jaw hi brup.

Ban i bu syiem u jaw ummat ka ktah;
Haba ki jaw ki kylla long lap praw
La jhieh paid Boit ba tur hajan jong u;
Te Pap sha pdeng madan ka tur rak rak
Ka dem la khlieh ha kpoh u syiem patsha.
Shyntur jong u ki khih beb beb, ki khmat
Thik kum sla um bathaw jylli pyllun
Ha man ba pynhap maw ki khynnah rit:
U Ren, Suidshit, u Biskorom, Suidmaw.
Puri, ka Diaw, u Rih, ka Thapbalong,
Ki ksuid ba kham paw khmat ha pdeng jong ki
Ki ïeng tawiar lu syiem ban da ban ker.
U íam rangbah hynrei sawa kam mih,
Rymmiang shyntur ki ran, ki bniat baheh
Ki paw, ki win deb deb; na ar ki thliew
Ka khmut ki mih Jyllang ban dap ki khra
Ba ngiam lai mon kawei. Ka kti kamon
Ha shyllang mat u buh, u ïam; paidbah
Baroh ka daw khlem tip hynrei bu syiem
U ïam, ma ki ki pang dohnud-dohnam:
"Iathuh ko syiem mano ia phi ba ktah,
Kat phi u blei jong ngi phin ïam khlem riew
Dohnud ka pait ka pra. Lada bakla
Mano mano, shu klet shadien shi rta."
Kumta ka Pap ka wad jingtip ban tip,
Um kren ei ei sha lum Kynduh u iaid
U shong kyllaiñ myngngor, ka khlieh u dem
Ha khohsiew pdeng. Ynda madan ka dap
Kumjuh ranab u lum Kynduh, tad jar
Kynjah sawa, u ïeng suki kum rang
Ba hap ban kren dorbor paidbah khlem khreh.
Sentens ka beit, bun eh ki dak sangeh,
Lano un kut, ki hap ban ap shah slem.

"Para mynsiem, phi hi phim tip, lehse,
La kha ia bun na phi ha ri Myngkoi;
Hynrei kane ka *state* kan sah kynmaw
Shi rta namar kane ka sngi khyllah.
Ka them, kyrteng thymmai naduh mynta
Kan ioh: ka Them Ïam Jom phin khot ia ka.
Ym dei ba tieng, ym dei ba smiej, ym dei
Kata baroh; hynrei phin tip hangne
Synshar ka lei Kynmaw Tympang. Kato
Hapdeng ka ieng, ban i ia ka phim lah
Lymda ia khmat jong phi la plie ma ka."
Tang beh ka lyer pyngngad iwbih hir hir
Jingiw ka rung shaduh sha trai jabieng,
Ki khmat ki khih khrik khrik hangta ha them.
U kynmaw lut ia kam kyrtong mynwei.
Tang khih ki ñiuh bajem mum mum ha ngab
Sha por bla her u poi, sha por janai:
"To peit, ki khmat mynsiem jong phi baroh,
To peit aïu ha lei Kynmaw Tympang
Phi lap!" Kumta u kren ki paidbah ksuid
Ki peit bad iohi lut ki kam barim
La jong ha por bla her sha bymjukut.
Ki i ïu Jom ha jaiñkup itynnat
Balieh tyngshaiñ, khlem reng ha khlieh; tyrsim
Ruh em khlem jrong! ki i shuh shuh hangta
Bun bah kum ki hynrei ki ksuid ki lieh,
Ki bud ïu Jom shaba u dei ban lam.
Jar jah ka lei Kynmaw na khmat ki ksuid,
Ma ki shu syiem la jong ki peit lyngngoh;
U khreh ban her ki kti u rah shalor.
Baroh ki ïeng ban ap hukum thymmai
Namar hukum ki mih jan man ka sngi:
"Keiñ noh katto, ka lei Kynmaw Tympang
Kan bud nadien, donkam ia ka ha thma;
To her, to wan kham stet ngin iaid ban poi."

Sha suiñ ki her la dum jingshai ka sngi
Ka kum ba klun ba nguid Hynroh rakot,
Namar hukum ki pdiang kim ang ei ei.
Ki her bad la jingkit na jylla Ksiar
Shiteng synñia ki rung jylla Balai.

Hangno shuh te kum ka nongbah kin shem ?
Kiwei ki thiah ha man la ki jylla;
Hangta ka ïew dang rhem ka die ka thied;
Ki die aïu, tang peit la biang; ki kren
Aiu, shu sngap la sngew. Ki dak ki ai
Da kti, shyntur, irmat, thylliej ki biang
Ka phang ban pei ha para ksuid ha ïew.
Ka dei ka jylla ïew Thala kata.
U Jom u klet ba dei u syiem u blei
U ieng pynbeit syngkai, ki khmat ki wad;
Jingskuiñ thymmai ki mih. Un leh aïu ?
Baroh ki Boit kynthei shymang ki ap.
Tang shikyntien na u la biang ia Rih
Ban ktah shi phang ia para ksuid ruh te !
Dukan wei ar ki don ban die ki mar
Kyrpang; nangta ki wan, sha rum ki hiar;
Khlem jaiñ khlem nep, ki dih umsngur umstem.
Ki tah ka doh, dohkha, ki phan, ki jhur;
Lyngngeh rangei ka khlieh ka noh, shyntur
Ka thnam: kim tip bu Jom bad paidbah ksuid
Hangta ki don. Ki sur puri ki mih,
Mano jingmut bym khih ban sngap jah thaid
U Ren, u Rih, ka Pap ki peit jawdud:
"Ko Jom! ban lum kine baroh bad ngi,
Kum ki, bad ki, ngi dei hangne ban long,
Kambah to leh ba khmat shane kin phai."
Pasiaw u Ren, nguk nguk, kohnguh ki ar;
Hynrei ka dur ka ïew Thala ka paw
Shai kdar ha pyllew mat kum iit u Jom,
Ba Pap ka shu peit seh ha ki ban i.

"Kambah ? Ban lei phi kwah ha jingkyrhai;
Iarung, iakhleh khawlang hangthie ban mad
Jingbam thymmai. Tang dak u ai da kti
Shata paidbah nongbud ki rung ban mad.
Shu pher ba ki don jaiñ, kithie kim don.

Ym don ka nia bashai ba lah pei phang.
Iano ki shkor kin sngap ha Ïew Thala ?
Ka ja ka doh ki bam; doh ngab, doh snieh,
Doh met ki kjup ki mad. Kham thiang kham shngiam
Kano, kin tip shuh hi haba Umsngur,
Umstem, Umïong ki dih ? Ka sur lynñiar
Kata ka mih, dei sur kynthei; sur rwai,
Sur shad ruh doh; sur kob, sur phon
Kita siaw siaw biaw biaw. U Jom bu heh
Ym don ba tur ban shad bad u, u jrong
Kan thaiñ nangno kynthei bapli marwei !
Ban shad u dei, hynrei marwei um leh.
Ki Boit khynraw, ki ksuid khynraw u shim
U buh ha khlieh, ryndang, syngkai, ha kpoh:
Ynda u shad nang tur nang tur shuh shuh
Bun bah kynthei ki thaiñ, ki kiew ha u
La kumba song ki dkhiew ban ring iu Wieh
Ki khmat ki peit sha buit jingshad thymmai
Tawiar ia u ki ker ha madan bah.
Ki kam la dep, la kynjat shai ha suiñ.
Bikur la riew sha jingmane ki tur.
Ka Pap, u Rih, u Ren, shata ki leit,
Ka dei ka madan lum bajrong kynjang
Ym don jingker jingda satia ñarud.
Tang lang ki paid, Lyngdoh la kam u sdang.
Ar ngut bad wait lyngun baheh ki bah,
Ki ïeng synran uwei na liang kamon
Uwei na liang kadiang jong u ban ap.
"Wan ring hangne lai ngut ki thei sotti
Ban kñia ban roi ki ksuid ki khrei lawei !"

Hukum u ai namar hangta Lyngdoh
U pyndep lang kam syiem bad majistor.
Hajan duwan mawleiñ u ïeng ban ap.
Ki khmat ki saw, ia ngab la tap du shñiuh
Kumjuh ia met. Ki shkor ki ïeng shalor
Kum jong u sew Suri, mano ban wan !

Ka Pap ba kam lah shah ban kut ki sngi
Jingim kynthei sotti, ka leit bad ïeng
Ha khmat duwan, te jai da ktien jaum
Ka sei. "Kumno phin roi, mano ban kha ?
Tang tap ki thei jingbun ki ksuid duna.
Hana jingkñia phin ai da snam ki ksuid ?"
Ka ap jubab, ki khmat ki neh hajuh.
Ba sdang ma ka kiwei ki sngew shlur lang.
Wan tur u Rih ha dur bu paw ha khet,
Ki nia Lyngdoh jong u un sngap mynta;
Hynrei balei u ïeng ñiuhtmoh shalor ?
"Ko Syiem, Lyngdoh, Majistor few Thala
Nga sngew phi pan kynthei sotti shijur;
Nga kwah ban tip nangno sotti phin ioh
Haba baroh la bam, la dih, la doh,
La dait, la tán la ban ha khmat paidbah ?
U blei aiu phi tám jingkñia ban pdiang:
Hato um tip jinglong phylla jong phi ?"
U Rih u ïeng saphup ha krung ka Pap
La kum nongleit kurim da mon kiwei.
Lyngdoh u tip kumno jubab un ai
Namar um thok bu bat ka niam-rukom:
"To sngap ngan kren pynshai ba dum kan phet,
Jingkñia ngan ai hu Jom, u blei thymmai.
U kwah snam ksuid, u bang ruh para ksuid
Kumta ngi rai da thei sotti ban ai.
Sotti ne ym sotti, la tip ma ngi
Trai shnong trai ri: tang peit ka phang la pei;
Phin eh kumno ban tip haba kumne

Baroh ki paw, ha jingshida khlem kah,
Khlem da na jingsuba ki riew phylla ?
Ngan kñia hu Jom Rekha bun rah ia nga
Sha nam, burom kum u hi thik ngan kot."

Ka Pap hadien ki khmat ka phai tang liak
Ka dak ka ai da khmat hu Jom ban wan.
Baroh ki sngew ba riew ki mat khohsiew
Ki peit angmuid aiu un leh hangta.
Raiot ka Iew Thala kim pat ju i
Ia kum uta u khyllah jait mynshwa.
Tang jan ma u Lyngdoh u kyllon kram.
Shakri duwan la wait ki bat pynskhem;
Hynrei ki hap ki kheiñ ha khmat paidbah.
"Nga dei u Jom, u blei ki ksuid baroh.
Khie joit ma me, keiñ noh ka niam shu thaw
Ngam kwah jingkñia na me u para ksuid.
Ngan lam ia me ba men hikai jingstad
Jylla jong me ha ri thymmai. Hangta
Ngan pdiang baroh jingkñia lada ngan jop
Ha thma ba ngan ialeh. Ma me to lam
Kynhun babiang ban seng ka niam jong me,
Khlem pep kim duh nongbud lada nga jop.
Tang ba men leit, lada mem lah shi snem
Men ap haduh milian ki snem ban jop.
Nga hun ka nia jylla jong me. Nga i
Don du ka jingkyrmen hapoh badum
Katne" Sha paid ba seng u phai ki khmat
Hukum u ai: "Naduh mynta wat mlien
Ban leh kumne, wat kñia ei ei ha nga;
Ïa noh baroh, nga dei u Jom jong phi,
Bud thik ia nga."

Katba u kren paidbah
Ki sngap kyndiang 'kum nga' ? ki bat hi khak
Ba ki kum u bad u kum ki, shisha !
La win ka kmen ban lait jingleh bangiew.

Baroh ki thap la kti, bla hun mynsiem.
"Phin her kum ngi ma phi kiba don kjat;
Wat thud, wad diaw, ngin jop ka thma ka ktien."
U lam ha khmat baroh ki bud na dien,
Tang jingsawa ha suiñ ba riew khlem kut,
Te jlang ki jah haduh janmiet ki paw
Baroh ha them jylla Baar u Jom.
Ki paid u phiah hajar kynhun barit
Ban swait ioh don nongshun nongpen ia ki;
Bu kmen mynsiem la shai na reng ba paw
Ha khlieh khyllah bu ioh shisien ka sngi.
Kaia ka dei jylla ba bun kynthei.
Te bun u Jom u lap kiba don dur
Don dar babit ban lain sha thma bakhraw;
Mynsiem ka Pap, Satong, Puri ka Diaw
Bad Thapbalong ka heh ban i kynthei
Bashlur; ki tip u Jom thik thik baroh;
Hynrei ma u um tip kiei kitei
Ba leh baheh bastad kattei halor
Rangbah i kum ban ngop sa u ha ki!
Ba oh ki riam ha la jaiñkup bakor
Ban sngap khubor aiu kin ioh na u;
Kim tieng kim smiej wat la u pher ka dur,
Jubab babeit kin ai ban stet ka kam:
"Ko syiem Fynrad kyrteng LALOT ia nga
Ki ai, teng teng JLAWNGUID ki khot mynthi.
Lada kamsan ngan jied. nga kwah batai
Kumne: ngan leh kyrthlup, ngan ring citmut,
Ha ïing ngan bam khyndiat ioh lut peisa;
Tang dei hawei ngan ang, ngan ktha ngan nguid.
Ha ruh ngan thep ngan kit ban buh ha ïing
Ban lait ka thied ka pet na ïew na hat;
Hynrei hangne ki tip ngam kwah sah slem,
Shawei ngan leit tang lad ka plie ia nga
Nga kwah. Ngan riam leh jan leh rit shi snem,
Hadien nongbud ngan ioh byllai khlem pep."

U Jom u kwah ia ka ban leit bad u
Sha madan thma bu ïai phohsniew lynter;
"To leit shato sha paid jong nga ngan lam.
Ma pha kaei ? Pha lah aïu ban leh ?"
Kynthei ba um ju lap ha ri Myngkoi,
"Ma nga ? Nga dei shisha ka Jingbishni:
Nga at ban kiew kiwei ba ngam lah kot
Shaba ki kiew, ka buit ka bor ngam don.
Nga thew ban leh tang kam kuhiw suda;
Ngan lum ki lok ba kham don ktien thylliej
Ia riew minot ban jop, kin biang ka dih.
Kumta ban leh, kam eh ia nga shimet
Shi hajar sien ngan leh tang lad ka plie.
Kam pher ia nga lada ngan jliah shyntur
Tyrkhong ynda nga rem la buit kynthei
Ia long Rangbah ba mlien ban leh kum nga.
Kin long khunlung ha khmat ki proh jabieng:
Kumta nga kwah ynda ia ki nga jop
Da lade hi ban leh ngam lah shibun.
Ngam treh hi ruh; nga thaid, nga sngew salia
Hynrei haba ka Tuh ka shong sadhai
Kumno ka bam pahuh khlem trei khlem ktah
Pynban ka spah hajar ka bun; kathie,
Kathie! ka rung ha per ñiamtra ka Pdeh
Kaba ap bam nawei, pynban tyngam
Ka heh. Ka Tuh kam thied ban bam ka ioh.
Ba Pdeh ha ka ban khmih la kper ka phah.
Ani nga skuiñ bam khñiang mynsiem jong nga!
Arsap lei lei kawei ka sur kam kren,
Mynta kumwei lashai kum ar, namar
Kam biang satia ban khur sha khra la jong.
Ban treh ka Khlam ban wan ban sar ia ki
Ngan sah marwei lehse ngan suk ngan saiñ;
Nga skuiñ ia ki naduh kawei ka sngi
Ba ngi iasum iasait ha wah Isih,

Tang hiar ma ki ka wah ka sma ka tung.
Ka LIM bad BRAI hangne ki shong ki sah
Kawei ka met, ar khlieh, saw kjat, saw kti
Tang kdew u Brai ka Lim ka bud suki.
U SHLA u dom ia ki hynrei ban ktah
Um nud namar kong ARTATIEN ka dem
Bun sien ha skum neptung u Brai ka Lim."
Kam kut ka nia, ka suh sa tang shawei
Ia ịade kam pyrkhat hangno ka Daw
Ka shong suh thied nyngkong nyngshap kumto!
U Jom u sngap baroh kaba la khlei
Ki khmat sha wah Isih u phai ban i
Tang liak ia dur ka khana ba u sngap
Phewse! hangthie u i ba paidbah ksuid
Ki sum ki sait ha jingialam u Ren.
Keng-keng u iaid haba kham jrong khyndew.
U kbei kumba na shwa, bad tang shiphang
Baroh ki lang. "Balei phi slem ban phai?
Aiu phi lap katba phi iaid kylleng?"
U Ren da sngew phuhmat u sdang jubab.
"Ko Jom, la lap shibun ki lok hangne.
Hangtai hapoh ki kseh balung kyrhai
Ki khreh, hangne ban poi kim pep u KLEP,
U KHWAN, u Brai, ka Lim, U Shla, JYRSIEH.
Ka Arataien, bun eh kynthei hangne
Te rai ma phi, aiu kin leh ha thma"

U Jom um i ka dak bapher ei ei,
Ha paidbah ksuid bym lah ban ñiew ban kheiñ;
Hynrei bu kwah ïuh lut hima thymmai
Shata un lam ia ki ban shlei jaka.
Te muiñ u wiat ki reng ki mih, la paw
Ki bniat balieh, la riew ki mat ki tmaiñ:
"Baroh kin leit, ka kam ka bun ban leh
Jingjia kan hikai hi ki buit trei kam.
Jingshem bad jingdawa ka por ma ki

Ia phi kin pynkyndeh mynsiem ban nang.
Ia noh baroh, mynta ngin iaid da kjat
Nangne sa tang kawei jylla ngi don,
Kitei ki pud jong ka, katei nongbah
Jong ka ka ieng; baroh ngin iaid suki
Ngin poi kham slem kam pher, hangtei ki nia
Baskhem ngin seng, ka dur lawei - lathai
Baroh ngin mang syndon, ngin kilan bha
Ban iaid ki kam kumba phi kwah phi ang.
To bud na dien." Kumta khynwin ka iaid.
La ieh shadien ki lum ki wah, ki them.
Na dien ban bud la thaid ka ap ba slem
Kin poi kiba na dien: ha thapniang sim
Ban her ban ap ha khmat kan biang ia nga.

U Jom ha khmat kynroh bakhim u poi
Ban noh aisut shaduh madan dap shyiap,
Da Ut ban iaid kin poi wat la ki thaid:
"Kane ka riat ramsong bakhim hangne!
Pynrit ka met, to shim ka dur barit
Ban shu sah kut ym long, shiliang ngin lait."
U rung pynrit hynrei la slor ka met,
Ki reng ki ngam shapoh kum reng mattah;
U Ren, u Rih ki shem jingeh kumjuh:
Ki lait suki ynda la syep la syar.
Ki ksuid barit kim shem jingeh shibun
Tangba ki bun palat iwit ba rung
Lano kin lap lu syiem, shano u poi
Katta kim tip, katba ma u u hiar
Ka riat bajur. Kumta ki leh baroh
Shikyntien em kim ang, bajur jingthrang
Ban poi jylla Nyngkong. Ki bat ha phlang,
Ha ñiut bad maw bathar: ka snam kam mih
Wat tang shi jaw ban ioh ka nongmuna.

Ha shiteng riat, u Jom u ïeng jah thaid
Ki nia barim ki lah ia u, u btai,

Thapniang u siang uthie dui dui u per,
U king ban poi sha kliar u lum bajrong
Ban ioh jah thaid khyndiat ha shwa bun kren.
Na jngai u peit kitei kum Lwai basnoh
Ha maw; ki rit um tip kumno lynti
Kan leh ia ki hangthie namar ka sniew
Palat; u pyrta jam da bor Myngkoi:
"Iaher, iaher, ngam lah ban ap! phi rit
Ki kjat phim kot satia," pynbud ka them
Kijuh ki sar te soit ki her kum puit
Ba wan teng khat ban sar kynja jingbam
Ha kper lane lyngkha. Ki stet shibun
Wat la jingkit na jylla Ksiar ka khia.

Jylla Nyngkong ki rung, kim poi pyrkhat
Kan itynnat palat ia jylla Ksiar;
Ki ring da maw kordor suda, ki iing
Trei kam ki phuh ki i shongkun palat
Ban ia jylla Khyndai ka ri Myngkoi
Ba don ka khet u syiem, u blei ki ksuid.
"Kine ki ksuid ki kham kit khia kit shon
Imat, ka khlich ka sah dak star jiwnom
Phi syiem hangne," peit thuh ka Pap ia ki.
U Rih saphup u ma hangta u tieng
Ioh kut ka sngi ba bor jong u kan noh,
U win ñium ñium kum phlang ba kit u briew
Ban sop la trep la skum ban thiah ban dem.
Ba dei bu ksuid ïu briew um tip haduh
Kata ka por namar ki shu tip ksuid
Baroh shi rta jingim nurok jong ki.
Trai shnong jylla Nyngkong ki stad ki sian
Shibun. Dorbar bla jied paidbah ki don,
Dorbar myntri ruh don, u syiem aïu
Uban korbar ia kam myntri baroh ?
Ka por trei kam ka long hynñiew ki snem,
Tang kut nishan ki wad lad wad lynti.

Paidbah u Jom ki poi ha por ban jied
Myntri Rangbah hadien ba ksuid kamram
La dep ban leh la nongmihkhmat ki jied.
"Kumne ym long ba phin shu sngap tipsngi.
Phi lut katto ka bam ka dih, ka phah
Kyrwoh, *kanbas* bad ai baisngi nongtrei;
Parti kan leh aïu ia paid jong phi ?
Phi jop namar ba dur bad kam long phi
Ki kren kham jam. Kyrshan ia nga, nga tip
Kamram la jong, phin long myntri ne pdiang
Shi lak ki sbai da ksiar nylla; tang dap
San snem ka sut kan kiew kat trai, shisha
La biang. Kyntoit la jong phin leh kham bha
Haba ka bor khyndiat phi bat ma phi:
Mano hangto ba nud aireng bad phi ! "

Kumta u leit Paidbah u khroh u kjor
Bu kwah la ri ban tei halor nongrim
Ka *hok*. "Jied noh kawei pyntip ia nga
Lashai; ngan leit, u Ryngkang kper un wan
Ka pla ngan peit ba un da dap da biang."
Kumta ka Pap ka sngew, ka lyngngoh ngaiñ
Ba ksuid ki roi haduh katta kam bna !
Ka buh la jingkyrmen ha kum kito
Ki ksuid, sor sor sha Lalot bad u Klep
Ka poi, sha Arsap bad u Khwan ruh de:
"Ma phi to leh la kam, phin jop, nga tip
Baroh ki ksuid hangne ki tbit shibun,
Sha thma ban hiar!" ka kren pasiaw jem jai.
Kita ban ioh burom, ioh nam khlem hok
Ki par katba kiwei ki thiah jah thaid.

Ki jop, sorkar la bna ban seng noh hi,
Shi bnai baroh ki sah hangta ban lap
Kaei lynti bajem ban khring sha thma
Ia kum kita ki ksuid ba beh tang spah.

Kumta u Ieit Paidbah u sdang synshar
Baroh nongrap bla ioh kyndang ki shong
Pisa pyrshah ia mon bla jied nyngkong
Ban bat nongrim bad jingkular bla khlei
Madan ha lum ha wah hu paid nongjied.
Ki myntri lei tang i ka ksiar nylla
Kabu baroh sha bar jylla ki tuid
Namar paid ksuid trai shnong kim tip rukom
Kumno ka kam ban ioh ba ki shida:
Kim klet hi ruh kular u Ieit Paidbah
Ban khmih kyrpang jingbha trai shnong trai thaw.
Hangta ki buh la jingshaniah tylli;
Hadien ki lap ha dieng bam kruiñ ki ai
La jingshaniah, te kumba rah sha suiñ
Haba tdong bseiñ kum ïuh da kjat teng khat
Ki i nongwan shong thap kabu ki ioh;
Ma ki ki ang lyngngoh khlem tap ki khmat.
Tang ar taïew hadien ki bna lut phar
Ba rang ba ki la jied la long riewspah
Mynta; ka tnga, ki khun, ki ksiew da ksiar
Ki deng ha kti, ryndang, shadem kumjuh
Ha syngkai de. Ka ïing paki ka ïeng;
"Balei kumta ?" ki thnum, "paid ksuid baduk
Dang ar taïew mynshwa u long, mynta
Kattei u kiew ?" Ynda jingtip ki wad
Ki lap, "Pleng baroh khoit ki lum ki khur!
Kane la dei shisha ka dur synshar
Paidbah thymmai! Ialeh baroh phin im;
Phi tip lynti bad buit mynta to khie.
Man ba phi ioh iarap leit nguh leit dem,
Bun sien da shong kulai ne shong hati,
Da thep ei ei hapoh jingsop shithi;
To tip sngi kha, bnai kha ki khun jong ki,
Sngi jer kyrteng khunlung ba dang shu kha;
Teng teng ka syiar, teng teng ka ksiar, rupa,

Bun sien umsngur, umstem, umïong, umlieh,
Ki soh ki pai, dohkha ba kham phylla;
Shisien tohkhat doh ieit ba tang shi miet
Da lam da kit sha Ïingbasa bar shnong.
Khie leh kumta, da khmih hi keiñ hangno
Ka mon ka dem, ba ym baroh myntri
Ba pdiang kajuh rukom leh niam thymmai."
Kumta u Rangbah Thaw u sneng ia paid
La jong: ki leh kumta ki sngewphylla
Katta ba la kylla, ki kwah ban im
Ki ang, para ma ki ki sngewthuh bha.

U Jom bu sah ha trep kyrpang pdeng lum
U lum jingtip baroh shi bnai khlem kut.
U Ren, u Rih, ka Diaw ki kmen ban poi
Ha kum kata jylla bla shai la stad,
Hapoh nengpei ki buit ki mang jar jar
Sha khawai ktien ban khot ha madan heh,
U Ren un khot baroh ki paid jylla
Nyngkong; u Biskorom un tem ka ksing.
Kumta la mang ki kam baroh ban leh
Kyrwoh la phah sha nongialam baroh
Suidshit, Suidmaw, u Biskorom, Kynmaw,
Lyngdoh, Lalot, u Shla, u Klep, u Khwan,
Ka Lim, u Brai, Arsap bad Artatien;
Te iriang ki khreh shisha. Ki iaid nang step
Kylleng ki dong nongbah jylla Nyngkong
Bad sur bathiang bakhroh, bapah ki tem
Ki put; ki ksuid na phra jylla sha khrum
Ki shad ha rong bad dur bun jaid baphon;
Na jngai i kum syntiew bakhih ryntih
Ha lyer Pyrem ki nai Ïaïong - Jymmang.
La mih na dong na lad baroh na dien
Ki bud shaduh ka madan bah ha pdeng
Nongbah. Myntri Rangbah, u Ieit Paidbah
Bad la para myntri ki leit shata,

Ki tip bu Jom mynta u don shisha
Bad ki baroh shi bnai. Ki leit ban tan
Ia u sha Dorbar bah ba neh shi sngi.

Rynsan la thaw khyndai lama ki ïeng
Syntiew ki shu mih hi khlem don ba thung,
Rynsan ka heh lai hajar mer sawdong
Ka jrong haduh ba kut ïu Palam stem
Jylla Nyngkong; te jar ki sngap shu khih
Tang met ba ki pisa ba khapngiah eh.
Katba u Ieit Paidbah u ïeng ban kren
Balun bun rong sha suiñ baroh ki kiew
La bud sa jingthap kti ba kat pyrthat:

"Paidbah baieit jong nga, phi tip nga ieit
Shisha ia phi kduk-kduk. Hynrei mynta
Ngam kren shibun, bu Jom, u syiem Myngkoi,
U don hapdeng jong ngi un kren ha phi.
Une u long u blei jylla Khyndai
Shathie; naduh bu kiew ka kyrdan blei
Shane um poi satia, ngi mut katta
Ia ngi la ñiew nongwei. Tang shi kyntien
Ko syiem, ia phi ki shu iohsngew na ngi.
Kim ioh ka lad ban peit ia phi mar khmat:
Ka kam aiu phi don to ong to kren
Rangbah babud ia phi ngan khot ban kren
Hadien lada ka por ka ap. Kaba phi kwah
Kata to buh hangne ha ngi mynta."

Tang shong uta, u Jom u khreh ban ïeng
Mynta u riam pura ba dei jylla
Bashai. Jingriew ki mat khohsiew ia shkor
Ki ring, ki reng shynreh ha khlieh ia khmat
Ki khring; ki bniat baheh, shyntur pubon
Baroh ki pher shisha! Thapniang kaweh
U siang, la kah jingshai shiteng madan.
Jaiñkup basaw na dien, baïong na krung.

Jyrngam ha kjat, bastem ha kpoh, rong lyoh
Hamar shadem, ha tyrpeng pat rong blu:
Kum Simpyllieng ba mih tang rngaw u slap.
Kumta rynsan ka dap da burom Jom.
Paidbah da bun phew klur ki lang ban sngap;
Haba u kren ki thie ki lum ki them
Nawei shawei ban khie sa Rngai thiah sngi.

"Myntri Rangbah, para mynsiem baieit,
Nga wan sha phi namar kawei ka kam,
Ha shwa une u bnai ngi rung jylla baroh.
Hangne phi i, u Ieit Paidbah jong phi,
Lalot bad la ki stad jylla Baar:
Kum kong Bishni, ka Tuh, ka Pdeh, Arsap,
Ka Lin bad Artatien; ki shynrang ruh
U Brai, u Klep, u Khwan, u Shla bakhraw;
U Lyngdoh Ïew Thala na ri Balai;
Kynmaw Tympang na jylla lum Bathiang;
U Ren, u Biskorom na jylla Ksiar;
Na ri Dewrkhiang ngi don Suidshit bakhriat;
Suidmaw na ri Dewiong, mawshun jong ngi;
Ym don ba wan na jylla Ummihding."
Baroh kito bla ñiew kyrteng ki ïeng
Bad shaw risa kynhoi burom ki ksuid.
"*Khuksuid* shibun, kine baroh ki Rang
Ki Thei da jied jhulum bajur ka spah,
Bajur ka buit, bapnah thylliej jong ki,
Bad phi ki blei barit bakhraw baroh;
Ngi don ka kam! Ramew ka ong shisien
Ba don ka ri Thymmai ba shong ki blei
Bad riew phylla. Hangno kata ka ri ?
Ngin leit shata ha thapniang sim ngin her,
Ngin thom nongshun namar burom shi rta;
Sha thma ngin tur ngin mait katba kynduh,
Lada ngim tur mynta ia phi un ïuh
Na khlieh. Baroh ngin leit, tang tiap ban poi

Phin roi phin pá phin bam jingbam jong u.
Rai keiñ ma phi, hangne la don baroh."
Um shong u ïeng la khmat baheh u phai
Sha nongialam baroh. Nyngkong u sdang
U Biskorom: "Khlem tiar iapom ngin leit
Ym long. Donkam ki wait ki stieh, ki sum
Bameh ding her. Ki maw ramsong bakhia,
Shibun ka ksiar, rupa; jadu, myntor."

Tang shong uta, lai jur kynthei ki ïeng
Ki dei long kmie jylla Nyngkong; la nia
Ki ai, ki pan jingbit ban leit sha thma!
"To khot ia ngi ko syiem, ngi don ka kam
Ban trei ha thma shi rta jingim jong ngi."
Khlem ap khyndiat kyndit: "Phi dei kiei ?"
"Ma nga, ka Duk: kane ka Bieit, kane
Ka Pang; kane Jynjar: katei Sngewsih:
Kato hajan jong phi ka dei Khuslai."
La pynithuh ka Duk hu Jom ban kloi.

Na diang sha mon u peit u ong kumne:
"Nang bun nang bha. Mynta iathaw tiar thma
Kat kum jingtbit, jingmlien jong phi ban leh.
Ma me u Spai basmat basting shi rta,
Men sah hangne, men ïeng hangne shi sngi;
Haba me thngan me sliang, shu dih tang dud
Ba tuid narud Khyrdop: kan long ka dak
Ia me ban tip shaphang ka thma. Lada
Jingtuid ka rit, kata men tip nongshun
U khlaiñ, lada ka neh kumjuh men kmen
Katba me mon. Men peit ruh dngong hu ne
U Maw ai dak! Un tang shu thoh syndur
Men hiar shathie sha khet men shaw ia Pap
Ban bud na syrwet ba ngin thaw nangne.
Men dih shi kpoh ka um Jingklet ban leh
Ka kam barim ha ri jingthaw phylla.

To siang ki sner, ma phi baroh ale
Sha thma ngin tur, la súm to bat ha kti
Kiba don kti; hu Ren ki shuri bih
Hapoh shyntur, ha kpoh, ha tdong kin mih.
Iarah bad buit bad tiar bad tar baroh
Ngin mih mynmiet kum khlur bashai ha suiñ;
Sha ri thymmai ngin poi ngin buhai shnong."

Tiang-tang tiang-tang tyrnem *ki riew, tiar thma*
Bun jaid la mih na shlem; hu Jom ki ai
U sum mehding bakhyndai mon ban rah.
Jingkhmih hima kumta la dep tuk tak,
Thapniang ki pyïar ha suiñ ki wad mynta.
La dum jylla Nyngkong tliw tliw tang súm
Ki ksuid ba shai kitei kum khlur baiaid
Synjuk. Shano kin poi ? La heh ka khlich!
Ka thma batriem mynta kan khie syndet:
Ka thma ba khmat kam pat ju i mynshwa.

(April 19-30, 1980)

LA KUT KA KITAB II

Ka Jingthir Nia

KITAB III

Ha ka jingwad ki ksuid ia ka ri ki jingthaw thymmai, ki leit poi pynban sha u Bnai. Hangta ki swait kylleng na kut sha kut hynrei kim shem ei ei. Hamar ba kin mih na u Bnai pat, u Trongbah Rwaibah u hiar na suiñ bad ki nongbud jong u. Ka jingiakhun para marwei ka jia. U Ieit Paidbah bad u Ren ki shah rem ha u Trongbah. U Jom u pyndem ia u. Ki ksuid suiñ ki kylla dpei ha ka jingialeh jhulum. Ynda u Jom u la jop, u hukum ia u Trongbah ban lam lynti sha pyrthei bad ka jingiaid ka sdang. Shwa ban hiar pyrthei u Trongbah u phai noh sha suiñ. U Spai, ka Pap bad ka Jingïap ki la poi pyrthei na ri Myngkoi. Ki ksuid ki hiar nyngkong ha Makashang, bad nangta ki her sha ri Khasi ban thaw jaka kyntang ha lum Diengïei. Nangne ki wad ban iakynduh mar khmat bad ki briew. Ka miet ka tap ia ka pyrthei Khasi, tang ki ksuid ki bun kam.

Ka Burom ba ia Jah

KITAB III

JINGSHAI ba shong ha khet ki khlur, ki bnai,
Ha pdeng ki met bapaw ki met barieh
Ba iaid tawiar ia pha bad miet bad sngi;
Ki kup ka rong bapher ba mih na pha,
Na ki te em ki rong kim mih satia.
Ki Lyoh ba sdien ha suiñ ki kup rong ksiar,
Rupa, rong ïong, rong lieh ba shai ma pha;
Pham shah shiliang shisha shano shano:
Hu duk raitong, hu don putit, hu rit
Ne khraw, ha riew bahok ha riew bapap
Pha shai kumjuh ban paw burom u Blei.
Tyngshaiñ ha nga ba ngan iohi da khmat,
Ban sngew da shkor, ban mad da met la jong.
Ym don nongrwai babang ba lah ban rwai
Khlem i da khmat khlem sngew da shkor, khlem mad
Da dkhot ka met. Shaduh madan bym don
Nongrim shatei, ngan her ban i ban sngew,
Ban tip aïu kan jia ha thma thymmai.
Tyngshaiñ habar tyngshaiñ hapoh jong nga,
Katba nga rwai jingrwai Khasi thymmai.
Haba tyngshaiñ ma pha tang dur phyrnai
Kan paw bad sur basyiang kan mih. Mano
Ha Ri thymmai mynta ba shai ki khmat
Ban i ia dur shisha ka liang badum
Jingim bla dkhat jiwnom na ri jong ki ?
Lada shata ngan poi, to tyngshaiñ lem
Ha ki ba kin phyrnai thaba khlem kah.

Paidbah ba mih na ri Myngkoi kitei
Ki her nang jngai nang jngai: ki sum meh ding
Ki shai: kino ki khlur kino ki ksuid,
Jingtip ka dum haba na jngai yn bud.
Ka lyer ka pher, jingshit ka jur palat
Katba shalor shajan ka sngi ki poi;
Shu jan; hynrei sha ka mano ba nud
Leit tur ? Lada u Jom u thaw pyrthei
Hangtei un sdot, un tyrkhong khait un ïap.
Katba nang jngai ka her mian mian shah tan
Ki paidbah ksuid, ki hap de khrui kim tip
Ha ri jongno! Ki phlang hangne kim speh;
Ki dieng kim don ban pynmih lyer jem jai
Ban im kynja baim bakhih bapar.
Mynta baroh ki ksuid ki lang lut khrui
Jingsyier ka ap kan jia aïu mynta !

Ban kynjah jar te em ki ksuid kim lah;
Tang jingpasiaw la biang ban pynthynda
Ka thaid ka jrem ban jah. Namar sha thma
Ki tur, kim tip ka rem ka jop jongno;
Kim tip hangno kin lap nongshun badom.
Sa hangno pat la wait la stich baroh
Ha khmat u Jom kin dem bymnud ialeh.
Bym don dak pher ba paw ba mih ha khmat,
Pisa Lynga ka trei la kam bla mlien;
U Jom u skuiñ ia bor ban mad noh hi:
Utei u ïeng pyneh shadem, u thew
La khmat shaduh ba ki dang lah ban kot.
U sdang ban saiñ ka nia nurok barim:

"Ki Lat bastad basian, paidbah Nurok;
Shynrang, kynthei, samla, khynnah baroh!
Ngim don shakri shakor, ka buit ngi don.
Ka bor lei lei, hangno phin lap hangne ?
Peit keiñ! sa tang ki dpei, ki maw barkhiang,

Ka ri ka ksiar, ka ri rupa mo seh;
Mano na phi ko khun dap lak jong nga;
Mano haduh hangne ba la ju poi,
Da met tylli ne da mynsiem ha ngai
Phohsniew ? Ka ri aïu kane ? To khan."
Ki lai ki mat khohsiew ki khih khreb khreb,
Ñiuhtmoh da speh dingkhied ki riew khriaw khriaw;
Ki khmat baheh ki shat shane shatai
Mano ban kren nyngkong, mano ba nang
Jubab ban ai ban hun ki ksuid bama.
Shitom ban par ha dpei, pynban u lah,
Ler-ler u iaid u Ren ha khmat u syiem
Ban poi, jingstad u khlei ban lait sah nud.
Shi phang u lum u lang la met bapher.
La khlieh halor u buh ban shai ka nia.

"Ma nga ? Ko Jom Kynrad, ngan kren nyngkong
Ngam sngew lah juh shi slem hangne ban sah,
Ngam pat ju wan da met, phohsniew da peit
Ngam mlien; hynrei nga sngew kumba kyrteng
Ka don kane ka ri. Ngi i na jngai
Kum ding, pynban dew dpei aïu
Kane ? Ban don na ngi ba poi ka eh
Khuk khak ban rai. Hukum to ai ma me,
Naduh haduh ngin iaid, ngin her baroh,
Ba borkynmaw kan trei la kam ha khlieh
Katba ngi iaid. Ban sah shi slem kam siew;
Ban lap u syiem jong ka ngin wad ngin lap."

Tang kut u Ren baroh, "Hooid" ki ong
Sawa khynñiuh ka lum ka them khohruh,
Bajlan ka ring, sngew ngiew la kumba ud
Jan ïap. "Ka dei kata ba ong ma phi.
To her na tbian bat skhem atiar banep.
Wat sdang ia thma khlem kut ka nia jutang,
Kynroi ma ngi ym bit ioh poi ka lait
Kylla, ioh rem ioh jot hima la jong.

To her baroh." Kumta u kren u Jom
Bad ksuid baroh ki her na tbian ban i
Jaka ba kim ju poi da met la jong.
Jingdum ka tap sha ba jingshai kam paw
Ka dei. Na dien u Jom hajan u Ren
U Ieit Paidbah u kren katba dang her:
"Ngam i ban don baim bakhih hangne.
Kithie tang thliew ba paw kum khmat phylla,
Imat ki pung khlem um hangne ki don;
Ne dak ba dei da súm ba kham don bor.
Ki maw ki bun lehse ka hima maw;
Hangne la por bad bor kim dei ban lut,
Paidbah bapli la shah jinjar shah thngan,
La dei lynti thymmai ban wad noh hi."

"Ale sa tang shi phang phim lap ba sngew
La poi jaka babit ban hiar. Kathie!"
Jubab u Jom, "ngan lam haduh hangthie."
Ha them Jai-jai ki hiar ki ksuid baroh
La kum puit khlam ki kah la dum jaka.

"Dorbar hangne la bit pynlong, ko Jom,
Da bor paidbah ngin rai, ym bit marwei
Ia rai ban shim. La bha ne sniew shi sur;
Burom jong phi kan khraw na por sha por."
Ai ksai u Ieit Paidbah. "Hooid Kynrad,"
Kem ktien ka Diaw, "Ka khmat kam i,
Kam peit ba bit ia ngi ban buhai shnong
Lymda la don ba shong nyngkong da wei.
Hangne ngin rkhiang artat, sa tang Rangbah
Dewrkhiang lehse ban lah hangne ban im."

"Iasngap baroh! Iasngap!" pyrta u Jom,
"Ym don nongshun nongpen hangne ba im;
Ki lok ruh em, tang maw bad krem bad dpei,
Phin rah katba phi kwah khyndew bad shyiap;
Sha ri thymmai bla roh la nam Ramew

Shisien. Shata ngin her ngin poi ban lap."
U Ren ruh de la buit u khlei madan
Ban sah kynmaw bla kren ha ri ka rngai.
Ki khmat baheh ki khih kum stieh pyllun,
Thylliej shabar u sei ki pnat ki khih
Kum kti rangbah jylla Synshar Paidbah.
"Ngi don hangne ka lei Kynmaw Tympang,
Ia ka, ko Jom, to khot kan kren ha ngi."
Tang kut ma u, ka mih na khap paidbah
Ha khmat u syiem ka ïeng ban ai la nia.
Sai jaiñ la kum shiah lung kulab basaw;
Ka khmat kum ïit ban khmih ia dur la jong;
Mynsiem ka iw kum tiew diengngai synïa;
Ñiuhkhmat ki ïeng, shyntur ka saw sohshang,
Ha met bakhatwei phut, hajan u syiem
Ka ïeng. "Burom bad nam u syiem kan khraw
To ai; shi rta ia ngi da buit da bor
Um lam. U syiem u long u blei jiwnom.
Mano kat u, lait noh sa tang uwei!"
Katba ka kren kumta, ki dak ki paw;
Ki dak ba long dien rim bad bor shabar
Ummat u Jom ban tán kin jaw hi brup;
Baroh ki Lat ki i ha khmat jong ka
Ia Sngi, ki Khlur, kawei ka Bol baheh
Ba ai jingshai sha tbian ha por bla buh.
"Katai ka dei kane jaka mynta
Halor jong ka ngi ïeng; la shai katto,
Ym don jingim hangne ba wan seng shnong;
Ialam kynrad shawei ban poi la biang."
Kumta u Rih tymmen u kren, la khmat
Shu Jom u phai. U Syiem ki ksuid u hun.

"Shisha la biang. La biang ban rai mynta
Shano ngin her ban lap jingthaw thymmai."
U phai sha paidbah ksuid ha Them Jai-jai,
La kti u kner la kum ban her noh hi.

U khriam ryndang ban lait ban shai baroh.
Bla jew mynsiem lupa bym lap jingim;
U kren da sur tymmen barim bajah:
"Ki Lat Jylla baroh, Myntri Rangbah
Jylla Synshar Paidbah, bad riew ialeh
Ka Ri Myngkoi: haduh hangne ngi poi
Na khrum ban wad jingthaw thymmai.
Ei ei ngim lap; hynrei to phai kylleng,
Da sngap da shkor da peit da khmat ban tip
Ioh don ba bud na dien jong ngi ban wiang.
Sngew syier sngew ma sngew kumban don ba wan
Haduh hangne ia ngi ban pynduh jait.
Atiar to kieng, ksangkti pynkhreh ngin leit,
Shane ka kam ngim don ban leh mynta.
Lada kiwei kin buhai shnong hadien
Ngin wan ban trei la kam, ngin ym aili;
Mynta ngin iaid ban poi dien trai dien hiar,
Nongshun ngin thom, ngin ïuh, un dem un nguh."

Kumta u kren te khrui ki khih kum lwai
Sha khmat ki iaid ban poi haduh dien trai.
Na jngai ki i ka dak bapher kynsha,
Hum hum sawa ka wan na suiñ thymmai.
Kynhun bapher ka hiar. U Jom u kren,
"Iaher baroh ngin poi de kloi ale
Na dien to bud, ban tip kiei kitei."

Jingstet ka jur kum langthari Pyrem,
Khatduh ki poi ha madan mawramsong.
"Ka Thma! Ka Thma!" u Ren u kwah ban jia.
"Ka Nia! Ka Nia!" pyrta u Ieit Paidbah,
"Khlem kut ka nia ym bit long thma jyndat,
Lanot kan wan ha paid nongbud nongrap;
Ki tang khyndiat kin sdang ma ki te long,
Ban tur dusmon khraw paid kam siew satia."

"To sngap katto, ngin ap kin leh aïu;
Ngin ïeng hangne, haleh ki nguh ki dem ?"
Baroh ki ap, hukum nu Jom ban mih.
U Ren bu kwah mad bor nyngkong, u skuiñ,
U khih shane shatai ha lum khlem um;
Ki khmat ki neh hajuh, u peit pyrshah,
Nongshun bapaw iajah ba wan sha ki.
"Ngan sdang ma nga lada ki shlan tynjuh;
Ka bor ngan sei kin her de kum Basa."
Kiwei la kti la met ki khih kum lwai,
Ba kwah iamad ka thma nyngkong nyngshap.

Kitei mar shiliang lum ki ïeng khlem tieng,
Khlem tiar khlem tar thylli tang met ki wan:
Uwei u jrong palat jan kat u Jom,
Thapniang pukni u don, ka khlieh basaw.
U shñiuh u lieh, ki khmat ki ïong klew klew;
Ñiuhtmaiñ kum langsohmoh ba pah *meh meh.*
U heh u rit kum paidbah ksuid Nurok.
Ka met ka shñiuh lynter na khmat ha kjat.
U tied shadem, nongbud ki leh kumjuh,
Ka daw u wad ban tip ban hun mynsiem,
Da sur ba kum tyngheng u wad ka daw,
U khriam lai sien ban lait ryndang ban shai,
Kher kher kyntien ki mih kum jong riewthma:

'Me dei uei ? Balei me wan tap pud ?
Haduh hangne, une u dei u Bnai.
Jaka bam lyer jong nga. Iathuh ka nia !"

"Yn lei ? Ngi ruh ngi wan bam lyer thymmai.
Iathuh ma me kaei kyrteng, ka nam,
Me kwah aïu na ngi jingtip ngi kwah."
Kumta jubab u Jom, ka dak u ai,
Khriang-riang la riew, atiar ki hap khyndew.

"Nga dei u syiem ka suiñ. Mane ia nga!
Mem dem, ngan ksih, ngan shkiah, men rkhiang hangne.

Ngam tieng u paid jong me, nga dei Lahduh;
Ka thma me kwah ? To jied nga ai ka por.
Kyrteng men tip hadien ka thma. Ale!"
U tur sha khmat su wei u bud na dien,
La kti ki kner khyndew ki trud da kjat.
"Wan kloi lada me dei u dap shynrang,
Ne ai ka nguh ka dem ngan map ngan klet."

Shu Ren bad Ieit Paidbah u Jom u phai:
"Sarong kyreit ba tang shi kham, ka ang,
Lympat ma me ba kan bat shkor mynta.
Tur noh, ka thma lympat ka sdang nangne."

"Ngan mad ma nga nyngkong, u Ren bu khlaiñ
Un ap hadien lada nga rem ha thma."
Jubab u Ieit Paidbah shu syiem ka suiñ
Ruk ruk u tur bad thraid nongshun u bat.
Shi phang la pud ka bor Nurok, kithie
Ki iatalon la syep la syar ka khmut ka *khmat.*
Tang thaid u Ieit Paidbah, sha dien u ran,
U shah patrong la biang ha bor thymmai,
Te phak ka riew shyieng khlieh, ngeng ngeng u king,
Ka rwai khleh bieit ka mih nu bym ju rwai,
Ka sur kynjih mawsiang, ïap ang ki ksuid
Ka nguh u ai, sha Jom u phai ban rieh.

"He-he! Kumto me tip, Trongbah um map,
Men shah patrong nalor shapoh shi rta;
Men rwai khleh bieit kumto baroh shi sngi,
Namar Rwaibah me nud ban wan iamad!"
Kumta u syiem ka suiñ u kob bu jop
U thrang ban mad ka bor u ksuid khlem kjat
Ba wan sha u. Ler ler u Ren u par;
U tang shu jan, Trongbah u peit khaweit
Ia kum uta um ju iohi mynshwa;
Un dem kumno sa rat iu tai lei lei !
"Ale ! sa me ngan ïuh men phlei ki snier.

Men long pum pum dew shyiap hangne jiwnom,
Men tip artat, he he, laitat, Trongbah.
To sdang ma me, ngan shah sngewbha shiphang!"
Trongbah bameng um ñiew um kheiñ satia;
Pyrsat u Ren sha suiñ u her; u dom,
U hiar syndon ha met u shong kulai,
Lai wat la bor u sei, kura u ai.
U Ren bu wit u lympat jur marwei,
Ryndang u at shyntur ka ang ban nguid;
La tieng la ma ki paid ka suiñ bapli
Ban i bu syiem u shah kyllaiñ marwei.
Nang khih u Ren nang ngam jylliew tyrsim
Nongshun shapoh; utei! ki i u thiah lyngkter.
U Ren ubym ju rwai, mynta u siaw
Wiaw-wiaw khlem kut, hangta u thiah ba pang.
"Ko Jom, u syiem ki ksuid", u khot khynñiuh,
"Pynkut kane ka thma. Ialeh ma me,
Hangne ban rwai ban siaw nga nang nyngkong,
Pynpah artat ma me ia u, bun tip."

Ar ngut ki rem, Trongbah la dei ban thaid;
Hynrei bu skuiñ um dem, ialeh u thrang.
Shano jingjop, ne bok kan iaid, ki khan;
Khreb-khreb khohsiew ki riew, ki tmaiñ khriaw khriaw.
Keng keng u iaid ki reng ki paw ki ngam,
"Ale! Para marwei bad nga, ngan doh:
Men tip artat u blei ki ksuid baroh;
Ia me ngan sneng da kam, men pei ki shkor!"
Ki bniat baheh ki riew tdup-tdup sngew ma.
Shu Jom baroh ki pynshah shkor ban sngew;
Katba u iaid thapniang ki khih nep-nep,
Ki kti bashñiuh u kner, ka thma shyrkhei
Ka khluid, ki ksuid Nurok ki skuiñ, ki triem.

Trongbah bla mad ka jop ar sien ar wat,
Um tieng um smiej ïu Jom baheh kat lúm;
Sha jan u tur, shadem bashñiuh ki at,

Kyndit u kner ki kti u khot ïu Jom,
U beiñ artat: "Me heh shisha katto,
Ba men long syiem la dei, lehse tang bor
Khlem buit; lehse tang dur khlem sur, khlem riew;
Ki reng mattah jong me ngam tieng ngam smiej
Ka spah ka lah ia me ban pynsngaid ei,
Lehse ym don na paid jong me ba ang,
Me kiew bishna khlem jied da paid la jong.
Ngam kham ju kwah ka thma marwei ban khie,
Sha ri kyntang jong nga me wan, men phai
Da jew mynsiem. Ale para marwei!
Ngan mad ka buit ialeh jong me, ngan tip.
Hynrei me ruh, men pah sur suiñ, ale!"
Trongbah la met u khih, shi jam ar jam
Sha khmat u tur; u Jom u peit biria;
Pynban nongshun um sngap, ki nia ki mih:
"Lada ia nga men jop, ia me yn thung
U syiem ka suiñ da paid baher bad nga.
Nangno me wan ? Ale tynjuh ia nga.
Sha ri jong me ngam ang ban poi ruma,
Sha nga me wan khlem nguh khlem dem, khlem niam;
Burom ka jah; kyrteng ka duh ka dam.
Lada ia me ngam sneng to shim baroh.
Tur keiñ, ngan mad ka bor u blei ki ksuid."

Kum bieit, u Jom kyntien um treh ban khlei,
Bajop barem yn tip hadien ka jingiakhun;
Pynban jubab u ai ban rieh sarong
Shu nongialeh um phai, sha paid la jong
U kren: "To khmih mynta ka thma ka khie
Ka thma nyngkong jong nga la rem ne jop:
Un rem u Jom, ia paid jong u pyndem
Iu syiem jong ki phin ieh phim bit pynïap.
U Ren bad Ieit Paidbah ki ngop, ki rwai;
To khmih ma phi kamram la jong wat klet!"

Namar ka dom ka trei ka kren ka thud,
Dohksah ki khih kum dew ha wah Brama.

Trongbah bu rit, nangno un ktah u peit.
Ban ktah un ap hangno un dung kura.
Na shñiuh Trongbah da kti u Jom u shim
Ha maw u lynthaw phak! Trongbah um pang.
Kura tyngeh u Jom la khun ka met
Trongbah sha jngai u sied u wan pat tbak
Kum jri siat sim Jylla Synshar Paidbah.
Trongbah sha jngai u sied u wan pat tbak
Da bor bakhraw Trongbah u sei, ñiuhtmoh
U Jom u tan, shyntur la ang beb-beb,
U kynjat daiñ ha mat khohsiew baheh,
Kawei ka kti ha krung ka dung khura,
Khrew-rew la riew, kyllon u Jom Rekha
Kum twa lum bah ha por Jumai radbah.
Ki kti u bat nongshun bakhlaiñ ban trei,
Pynban u ud u kiat la tieng nongbud.

U Spai ha khyrdop Dud Nurok u i
Ka dak jingma ba dud batuid ka rit;
U khih pisa sharum shaneng ban mih
U tieng hukum u bat pyrkhing ban bha
Khyndai jylla ha kam ne thma baroh.
Katba u skuiñ marwei la shkor suri
U tan, ki khmat jyrngam ki neh hu maw;
Ka dak syndur ka mih, wah dud ka heh,
Mynsiem ka khraw u shad mastieh marwei.

U Jom u khie, khynñiuh ka them khlem um;
Trongbah bym ju aili *kir-khñion* u ban,
Neh tbak ñiuhtmoh u Jom ha kti jong u
Ki paidbah ksuid risa ki sei: "Kumto!
Bad syiem jong ngi men ioh ka nong pura!"
Baroh ki khih da kmen kum lwai lymbung.

Ka met bakynja ksuid kam pang: te joit
U Jom u ïeng, u khñiot syngkai nongshun
Da bor nurok, u pynshai de shi phang.
Nongbud Trongbah ki khluid, te puk ki tur
Sha liang u Jom; ki maw ramsong ki her
Nongshun ban beh sha jngai la buit ki sei.
La mong khohler hajar ki paid Myngkoi,
U Rih u thab: bun spah ki khynñiuh khriat.
Suidshit la sap u sei, kyllon iapler.
Duh lyer nongbud Trongbah, sa tang wei ar
Kyrda doh ïap ki nud pynban kim shan.
La tdem la lyuh madan khlem phlang u Bnai;
La thiah bun bah shipai u syiem ka suiñ
Ki kylla dpei jiwnom jiwnom hangta.
Ba dei ka thma mawlong mawteh bla khie
La sah dien thliew jiwnom ka ri tyrkhong.
Ki thliew ki paw shi rta kum khmat ba peit
Sha suiñ. Trongbah la mih tyrtho shyntur,
U Ren bad leit Paidbah dang rwai khleh bieit,
Kiwei ki tieng ioh ïap nongshun banud:
"Ieh noh kynrad, un sah symbai marwei,
Un dem un nguh lehse, thapniang la kdiah;
Pynlait shi sien la nia ngin sngap baroh;
Un bud ia ngi, kamram lehse u don."
Kumta ka Diaw ka kren ha sur *lehse*,
Sawdong ia nongialeh ki ksuid ki ïeng
Ban i aïu kan jia Trongbah Rwaibah.
"Pynlait pynlait ngin peit," ki pyrta lang;
La thie ki krem ki kroh ki maw ki nar.

"Ba kwah ki paid jong nga, men neh hangto!"
U Jom u kren kyndat u bret artat.
Ki khmat u phai kylleng syngkai u bat.
Trongbah, jait ksuid, um ïap, u khie biang joit
Khynñiuh ber ber ka met, bab bab shyntur
Ka ang iakbum, u kwah ban kren aïu,

Ki paid Nurok la shkor kyndiang ki phai
Ryntih sha u.
"Map keiñ kynrad, to map
Phi khlaiñ shisha, kylli aïu phi kwah ?
Jubab ngan ai da mon sngewbha sngewmiat:
Hangne ha suiñ ban synshar mon nga kwah.
Ia paid jong nga la pyndem khop ma phi,
Mawria mawdpei ki shim ka dur mynta.
Tiar thma ngam don kum phi, ka nia nga don
Katba phi kwah ngan leh, ban ai ngam don."
Kumta aiti u syiem ka suiñ hu Jom;
U ap hukum ban ioh, ban leh u kloi.
"Shi sien ba me pyndem la khet ha nga,
Ngan shah ia me hima khlem pud ban peit.
Men leh men kam katba me mon; hynrei
Ka nam long syiem khlem jied ka suiñ nga bat
Naduh mynta ka sngi. Haba me kloi
Kamram ban leh iathuh ha ngi, iathuh:
Me tip hangno ka don ka ri thymmai ?"
U Jom Rekha bum dap ialeh hangta
U thrang ban jop hima thymmai baroh.
"Ka nia ka shong ban pan jubab na nga;
Un im jiwnom u syiem thymmai ka suiñ,
Burom jong u kan *khraw* kan *rit* jiwnom
Katba ka mon jong u ka ang ban long.
Ka nia ka shong ban tip kibym pat tip,
Hima baroh ba phim pat poi: thymmai
Ban long ki dei; sha trai hima sima
Ki rim kumjuh kum ri jong nga hangne."
Trongbah u kdew hima khlem pud khlem sam
Ha shñiuh balieh u bat, ki khmat baïong
Ki khih, ki peit pyrshah ia jong u Jom.
"Jaka ba phim pat poi ka long thymmai suda."

Ki paidbah ksuid ki sngap ka nia phylla,
"Ka dei, ka dei," baroh ki ong, "ka dei."

La shkor kamon ki phai shu Jom ryntih.
Nangta ma u, u swar ban shai ka phang:
"Ngi tip ba don jingthaw thymmai shisha,
'Ki khun u Blei na dong sha dong ki long'
Shata to kdew, lynti to lam ma me
Ki snem. Kiei ba shong hangta me tip?"

Trongbah u wiat ki paw ki bniat jyrngam:
'PYRTHEI, ia ka ki khot, na neng ki thaw
Kyrpang ia paid basuk ha dur la jong
La khot ruh BRIEW ia nongshong shnong jong ka;
Sha ki ngam leit ia bor jong nga ki tip.
Nga hun ban pdiang jingai shisien tohkhat
Na briew bym tip ka pang, ka jhia, ka duk,
Ka thngan, shitom saja. Ki rwai iaroh
Khlem kut mynmiet, mynstep, mynsngi ïu Blei,
Burom jong u ha ki tyngshaiñ khlem kah."

U Jom u skuiñ, la riew ki mat khohsiew,
"Koit noh; ma me ko Ren, ma me ruh te,"
U kdew da kti hu Ieit Paidbah ban koit,
U Ren bad Ieit Paidbah la rwai ki kut.
Suidshit, Suidmaw, u Biskorom, Lyngdoh
Bad bun ki ksuid thapniang ki kaweh lang:
"Shata ban poi! Shata ngin leit baroh."
Pyrta u Ieit Paidbah, hukum ka mih
Nu syiem ki ksuid sha u ki peit ki sngap:
"Para mynsiem baieit, ki Lat baieit,
Paidbah hima Myngkoi, la tiar to rah
Ha sum ka ding kan meh, to khreh noh kloi
Ka sngi la sep, ngim bit pynslem ioh dier.
Trongbah to lam ma me lynti, syrwet
Ngin bud. Baroh ngin her! To rit to ria,
Kat kum ki khep; ale to bud na dien
Khyndai shi laiñ haduh khyndai syrtap;
Lymmuh na dien kita to wan. Ale."

Na liang badum ki her kitai ha suiñ,
Kum khlur ki paw ki súm, tang jingsawa
Thapniang ka mih sha dien; saw sngi saw miet
Kumta ki wad ban poi sha ri thymmai.

Ba sah syndon ka thoh syndur u maw.
Sha khrum kamra khyndai da *spied* u Spai
U hiar hukum u syiem ban leh u thrang.
Ar sngi lynti u hiar khrum khram ki riew
Jingkhang khyrdop jylla ka ri Myngkoi;
Tyngeh u tied jingkhang jylla nyngkong.
"To plie, to plie, pha leh aiu, plie kloi!"
Shi phang u ap, *kre-ret* khyrdop ka riew
"Pha sngew! ale wan noh shu Jom ngin leit,
Ka dak babha suda ka paw ha nga.
Thapniang ngin pyïar syrwet ngin bud ngin thud:
Sangeh te em la dum la shai ngin iaid."
"Ia keiñ!" ka Pap ka ong. "Jingïap ngan shaw
Nang khreh ma pha. Kumne ngan wan ban her."
Khrum khram u hiar shaduh jylla khyndai,
Jingïap u shaw ban dup dap dong ka kam.
Sa saw ki sngi kin lap ïu syiem la jong.

Trongbah um treh hiar shuh sha tbian, u tieng.
Ha suiñ ki neh ba dei ki ksuid kim hap.
"Kathie! to leit ma phi bad paid la jong:
Burom to khraw to rit shi rta jingim;
Ma nga la kam barim ngan leh kumjuh,
Ngan shong kulai ha lyer don bih, teng teng
Ha dur ba khmat u briew kam i, sewbeh
Jong u ia nga kin i khlem kah khlem wit
Un jlew haba nga her na jan khyndew.
To khie bad phi ngam leit, marwei ngam tmang."
Kumta u kren te bak u suh pynstet,
Shadien; Suidshit sa khyndiat de ki ksuid
Ķi bud da jingsngewlem. Kyrteng kin ioh
Nu briew hadien, ha por ban ym slem shuh.

U Jom u hiar ha kliar ki Mangkashang,
Kum puit baroh ki hiar hangta ban seng
Ka nia jutang ka buit bakynja ksuid
Ban jop iu briew, jingthaw thymmai u Blei.
"Kane jaka bad nga ka dei shi por,
Shi slem te em nga ruh ngan ïap ha Ïor."
U Ren u shem jingeh kumno un im,
Kiwei ki ksuid kim ang namar ki ieit
Lu syiem u kmie hukum ki ap kyndiang:
"Ma phi ki lok baroh, bla neh bad nga
Katto ki rta naduh ba nga long syiem:
Kane ka ri thymmai, Pyrthei ki khot
Ia ka. Hangne ngin sian shibun ioh ïap,
Ngam kwah ban i bu Blei u dom ia nga.
Jingthaw jong u ha buit jong nga un ngop;
Bynta hangne ngin bhah, ngin iaid paidbah,
Ia nga phim eh bun sien ban lap ban shem.
Shu nam kyrteng shata ngan her ban rap."
Kumta u sneng u Jom ban bha ka kam,
Hynrei hu Ren jlaw nguid ka diaw ka paw:
Kloi lan u pan: "Ko Jom, to ap Jingïap;
Khlem ka ym long! Ia nga me pynlong Lat
Khlem ai jylla. Ngam treh Myntri Rangbah
Ban long, ki krem ki kroh kin long jylla
Jong nga, tang wan Jingïap bad nga kan shong
Bun sngi ngin trei la kam, tang ka bad nga
Shi por ka biang. Ia nga to klet ngam tieng."

Tang kut u Ren baroh riew khmat ki kwah
Iajied jaka puta ban shong ban sah:
"To ieh ia nga hangne, khie leit iaswait,
Ar sngi ka por nga ai ba phin wan phai;
Pyrkhat aïu phi kwah ban trei ban kam
Ngin rai ynda sa lai hangne kin poi."
Ka rai ka mih, nu syiem ki ksuid ban hun
U paid kwah nam; kiwei ki pra, marwei

U Jom u shong ha kliar kynjang jrong tam;
Marwei kum maw baheh u phnieng ki nia,
Shaphang shathie u phai, u i duriaw
Baïar; hynrei kum dew lynnong ka paw
Ka ri ba rep ba riang ki khun u Blei.
Shathie u ang ban her, hynrei um leit,
Nishan bu ai paidbah ksuid kam kut.
Mynmiet u thiah, hynrei hangtei ka miet
Ka lyngkot ch. Dang step phyrngap ki poi,
U Spai, ka Pap, Jingïap bad nguh ki ai.
"Balei kumne marwei, ko blei, phi shong,
Shano nongbud nongrap baroh ki leit ?"
Kylli u Spai, u Jom u sngap jar jar.
Jingïap ka tur hajan, thliew khmut u Jom
Bakla kim lah, la dei ma ka ba wan.
Tyrsim bajrong banep palat ïu khla,
Ki bniat huleng ki paw. Juti kulai
Ka phong, ka shñiuh na khlieh ha kjat shisha:
"Ko syiem kynrad, shano shakri jong phi
Ban rap ban tan, ki ksuid ki ieh lu syiem ?
Ban trei la kam ngi wan: hukum to ai."
Tang rmiang u Jom ki khih, sawa kam mih.

Te Pap ha dur barim ka paw ban kren,
Ka nguh ka dem lai sien lai wat, ka sdang:
"Ko Jom! u kpa jong nga, u tnga jong nga,
U syiem jong nga, u blei mynsiem jong nga:
La slem nga ap khubor antor ban poi,
Nga sah marwei na paid jylla Khyndai
Bad paid jylla Synshar Paidbah. Ngam suk
Khlem phi, hir hir mynsiem ka thrang, dohnud
Ka thar ban don lang pat kumne bad phi;
Jingjop, burom bad nam kin long jong phi
Shi rta. Ko syiem kynrad, kamram aïu
Nongbud ki don ba i kynjah katne ?
Lano kin poi, lano dorbar phin kren ?

Kawei kyntien kan biang ia nga, ko syiem
Dohnud jong nga ban pynjah sliang mynta.
Baroh ki kam kin bha, jingshai kan phet,
Ngan tlot ngan swai shi slem na phi ban jngai."
Ki khmat shapoh ki dem, ki shkor ki ap.

"Ko khun jong nga," u ksuid u sdang ka nia,
"Shano ngan phah Jingïap ? U Ren u pan
Bad ka shi por ban shong, ka krem, ka thliew
U jied. Phan leit bad u, hynrei phan poi
Jaka baroh; to ioh ka bor mynta
Ban long kumta, phan leh kamram bla buh.
Phan ktah na phang ynda la dei ka por:
U syiem, u mraw, u rit, u khraw um lait;
To khñiot, ba met kan pyut, mynsiem kan dkut.
Ma me u Spai men khlei ka um Jingklet
Ha tyllong wah baroh, ba briew un klet
Kyrdan, burom bad dur bu deng mynta
Un sliang bun sien, un dih bun wat ka um,
Un sum lei lei katta jingklet kan jur.
Men her men peit de kliaw aiu ki trei
Hangne. Hangne ki thiah ki dem pynmiet
Ba Pap kan par sor sor la kam ban trei.
Ngan don kylleng ha dur bapher ngan paw.
Sha nga phin wan jingtip thymmai ban ai."

Katba u kut jingkren, baroh ki ksuid
Ki wan la ïong ki lum tap ïor baroh.
U Ren u paw ha kpoh baheh palat,
Dohkha u nguid u hun jingim bu shim.
"Mynta," ong biang u Jom, "nangne phin krih
Mihngi, Sepngi, Shatei, Shathie: kylleng
Phin her khlem thaid to dap jaka baroh,
To iaid kylleng, kynduh teng teng wei ar:
Ki daw ban ai ban jop jingthaw thymmai.
U Ren, u Spai, Jingïap, u Ieit Paidbah,
Suidmaw, Lyngdoh, raïot ka Ïew Thala

Sha dew lynnong shathie kin her bad nga:
Kumjuh paidbah na jylla Ksiar shathie
Kin bud. Ha khmih! duriaw bajngum phin ieh
Sha dien, haduh kan rngad ban paw ryngkew
Madan, bu briew un rep un riang ha ka.
To rah ki sum: ki sum kin rit kin heh
Kat kum ba por bad khep ki dawa lang.
Haba phi paw iajah, ki sum ki dei
Ban long kumjuh. Tang Ren un kieng atiar
Kumjuh ha kpoh, ha tdong, hapoh shyntur
Da shuri bih. Un leh katba u mon."
U Ren u khih tuiñ tuiñ ler ler u par
Shane shatai bu kmen la mih shyrtong
Ha khlieh kum Iar-ryngkuh basdang kynih.
"Ïa noh, ko Jom, ngin sdang kham kloi ban jop.
Nga skuiñ ban mad ia bor u briew hangthie;
Ia snam ngan kjit, ka spah ñongkñia kan roi,
Bakla shi laiñ, ngan nguid khlem ktha khlem kjap.
Jingïap bhabriew kin tip suki suki,
Ma me ko Jom me tip kaei men leh.
Pynlait ngin leit shaba ka khmut ka lam,
Hangne shi slem ban sah ym long ba khriat;
Ale ko Ïap baieit ngin leit noh hi."
Ka jingkyrkieh ka paw na ktien bu kren.
Tang kut jingkren u suh sha suiñ. Jingïap
Ka bud na dien shaba u lam ia ka.
Kiwei bad Jom ki her ki pra kylleng:
Ka Lei Kupli ka hap ha Iakorsing,
Ka Tiar, Tihar ha Jrikyndeng; u Rih
Ha Sung ban poi sha Bhoi sha War; u Spai,
Ka Pap bad bun ki ksuid ha lum Diengïei:
Hima ki sdang ban seng, mihngi ki phai
Hadien Dwar Ksuid jaka jong ki ki khot.
Ka Ïew Thala ki ksuid la seng khuk khuk
Wat hangta ruh. U briew ban shur ruma

Un tieng. Suidmaw bu lap jaka ban shong,
Bad lyer basyaid bun ring mynsiem, u kren:

"Ko syiem kynrad, ban bha ban miat paid ksuid
Ngan sah hangne; suki ngan wad mawlong
Mawteh baphieng ka khmat u briew ban peit,
Ngan rwai ngan siaw, ngan paw ha dur ramia:
Khatduh jingkñia un ai ha maw ha dieng,
Ngan rkhie sammut marwei jingstad jong u."

U Jom u sdang khuslai la bun ba pan
Lait mon, u khot riewkhmat baroh ban kren.
"Ko syiem dohnud jong nga, to shah Suidmaw
Un kti kumta. Ma nga ngan bud ia phi
Ban biang ki kam baroh; teng teng u Spai,
Teng teng ma nga ngin par sha trep sha skum
U briew mynmiet; ngin khmih mynsngi aïu
U leh hangne: mano hukum ia u
Ba ai; u trei u ktah ban leh aïu
Haba um sah hangne mynmiet, lehse
U shu bam lyer ban koit ban khiah ka met.
Ngim dei ban leh kyrkieh ei ei hangne."
Kumta ka Pap ka ai jingmut hu Jom.
U Spai bu sngew iadei, "Hooid kynrad,
Ngan her ngan swait kylleng ha dur bympaw,
Teng teng hu ngap u lwai, ne thapbalieh
Bun rong, ne skaiñ ha met jong u ban dem,
Khubor sha phi ngan wan ban ai tista."

U Ieit Paidbah u ïeng, u khriam ryndang
Ban shai, ki kti u kner: "Um im u syiem
Myngkoi jiwnom. Ma nga, ngan ap khatduh
Ban leh ki kam ba sah. Hynrei nyngkong
Nyngshap ngi wad ka lad bun sah hangne
Un roi un pá haduh bym ngiam jaka,
Katta sha nga un phai: shawei um leit.

Baroh la kam ngin trei bun stad bun shah;
Ia ksuid un ai ka lad, kamram ngin leh."

Jaka kyntang ha kliar Diengïei ki thaw,
Ki bun, ki ïuh ia kliar la long myngkoi.
Dorbar hangta ruh long, u Jom u sdang:
"Para mynsiem, to khmih sawdong, ka um
Suda! Wat leit shawei. Ka um kan tuid
Jaka ban lang kan shem ynda khynñiuh
Khyndew na trai. To trei tyngeh ban jop;
Ngin ap haduh ba por kan ih ban biang.
Ka Pap bad Spai kin leh la kam bla pan
Katba ka miet kan tap pyrthei baroh.
Jubab kin ai ynda la mih ka sngi,
Ka rai ngin shim lashai, ka buit ngin lap.
To khie iapra, hangne ngan sah, ngan iaid
Kylleng ban wad ki buit babiang, to leit.
Shane wat phai lymda phi rah khubor;
La miet ne sngi, la slap ne rngaw trei beit,
Klet shwa ia nga, kamram kynmaw wat klet."

Tang kut ka kren, ha dur bapher ki shim,
Shu briew ban poi, bad u ban kren kim pep,
Ka miet ka tap, pyrthei baïar ka dum.
Ki puit, ki khñiang, jakoit baroh ki pah,
Kynjah, sngew tmang ka wan kum palam dum,
Ki khun u Blei shalor ki kiew ban thiah;
Tang ksuid ba iaid ai kian syntiew ki skud,
Ki khun ka Bneng kin leh kumno, nga syier!

(August – November 1980)

2. U Premkar

1. Sangeh shiphang ma phi myllung ka ri,
Sangeh! la duitara to bat ha kti!
Sur syiang to kan, mynsiem iaishah pynpaw;
Mariang ka ïam. Baieit ka poi kynmaw;
Ia u ka pdiang mynta bad ka ban shong,
Sha ka u leit jynduh kum sha la shnong.
Sha ka la ioh: ngi pat jiwnom ngi duh,
Sangeh shiphang! u Premkar um don shuh!

2 Jingiap ka dkhat jingim bla pynleit hok,
Ha kam bakhraw ban kynmaw sah ki lok.
Ka dkhat da kti bakhriat iu tiew Pyrem
La ri bapyniwbih ban i tyrsem.
Premkar bashlur jingduk kam lah ban khñiot;
Sha thong u thew bad shata hi u kot.
U phuh hynñiew phew hynñiew tam ki snem,
U sieng ha kam minot bym kut ha tdem.

3 Mano shaphang Premkar bym rwai bynnud?
Sim Rit, Tuta, Nongrep kin iai kynud:
Ban sah kynmaw u Adadak u kren,
U Khwai Shynreh ia u um lah ban len;
Rangli juki, ne Larmorti jiwnom
Ia u ki rwai bynñiaw ban ai burom.
Ka lei myllung ka lah buhrieh shi slem?
Buhteng ka lah jingshai shi rta ban pdem?

4. Mano bym rwai shaphang para nongrwai?
Hato ngam lah kynud ha sur thymmai?

Premkar nongrwai u long shi rta u sei
Ki sur pangnud, sur ieit ki sur shong blei.
Ha u Lyngngem ka ud, u Klew u ïam,
Kylla pukri ki ar ki sier don nam.
Nongrwai u leit ki sur ki sah ki neh
Sha dur sha phong jong ki, kiwei kin beh.

5. To tem la duitara, tem noh mynta,
Pynud, ummat to khot kin jaw shisha;
To sei la sur kyntang, ma phi myllung,
Kumjuh ma pha ko Borkynmaw balung:
To shong bad nga shiphang ba ngan kynud;
Pynbit ia nga khun swet ngan rwai bynnud,
Ngi shong hajuh ka shnong kham bun ki snem,
Mynta u leit, kum Premkar ngam pat shem!

6. Kham ñiar kum u dang phuh ka rta ban leit,
Shiliang duriaw Thma Bah nyngkong beit beit —
Ba khen bad nam ki khot ka skul u ieh.
Lama u syiem nongwei shata ban sieh.
Ha ri Persia ha ksai balung u tem,
Jingieit la ri; kum ka haei u shem ?
Nangta u wan la prew barit u tbeh,
Jingbit ia u ka rah shaduh skul heh.

7. Ki sap babun syrtap u iai pynpaw;
Ia ktien la jong ha barit bad bakhraw,
Dohlieh dohïong sha u la khmat ki phai:
U btin u lam, hangne khyndiat ban shai.
Da hok la jong u ioh penshon shi rta
Ba thoh ban roi ka ktien, ka kot ka sla.
Longdien ia u nang bun ba dei ban ioh,
Sorkar la jong kam pei, mynsiem u noh!

8. Mynta ba phi la leit shakri ki suk!
Matlah da peit tang khlieh ki kohnguh nguk!
Kyllut da sngew, ki kti kim kloi pynkhih;

Buhteng, bleithaw thymmai, kam shah kynthih.
U Beit, u Jen, u Jop shen kin sa bud!
Hato ka dak sngew nguh ia ki kan tud ?
Mynta phi leit ka jingkylla kan long
Ia nga marwei ba thew katno phi jrong!

9. Phi dang kohnguh myn shem taïew ban rwai
Katno jylliew jingkmen shato ban phai!
Naitung um shah iwbih phylla kan par
Na kor jong nga ba longdien kin *shai kdar.*
Katto la kut! Buhteng bad kam ki jop!
Ngi pyrkhat lang, kamlang, ngi minot thop;
Ar ngut bun wat ngi shong ngi tai ngi wad
Ban bha ban miat, langbrot jinghun kin mad.

10. Ngam klet ka miet ba pynkyndeh mynsiem,
"Kata!" phi ong, "mitar u Sier iasyriem"
La khmat ha laiñ saw phut phi phai ban peit,
Nga pat ha budam Spinola ban beit.
'Comdel' nga rwai shaphang u lok baieit,
Jingmut bun phai, nga siat, kyntien pynsmiej.
Basa barit jong nga kum khawai long,
Ka phuh la tang para nongrwai ngi shong.

11. Matti jong phi *kim pat paw lut mynta:*
Hano phi ieh *ka sap ieit ri nylla ?*
Kordor palat ia mawbynna baïeng;
Ki sah ha sla ban neh khana pateng,
La bhah phi trei pyndep khlem ñiew shitom,
Mano bym sngew duna; bad ñiew burom ?
Ki tiew kim phuh ha dur ba nga ju i
Namar dohnud ka pang jabieng ka bthi.

12. To rwai ma phi langbrot ba u ju ieit
Jingrwai kyntang iu Premkar khlem da riej;
Ki sur bla thaw ban rwai ha por badum.
Bu nongsharai u jngi duriaw bajngum.

To plie ma pha jingkhang ka ïing bu ieit!
Un rung khatduh, kynhun baroh kan smiej,
Na jait jong u nyngkong u ioh ban rung;
Rukom ka pher, dohnud baeh ki lung.

13. To ïam mynta phi ruh ki riew 'ma nga';
Katto phim iohsngew shuh kyntien sur kpa.
Phim iohi shuh u rang 'raimon' marwei,
Kaba u sngew, sha phi ka long bymdei.
Ki riew trei kam ba kum Premkar kin kiar,
Kim tur, kin ran, kin sngap: balei kin wiar ?
Phim pei ka phang jong ki, phim kot sha ki,
Jar jar kin sngap, kin ap, kin snoh tang kti.

14. Buhrieh da rem la khnam ma phi nongsiat,
Premkar um sngew ia ki, kum thah bakhriat;
Jingrwai u rwai: shawei phi ai ka nam;
Khana u lum: bynta lade phi kam.
Ki sur jem jai bajlih jong u phim don
Burom ia u ban ai mynno phi mon ?
U hun da jingkyndit, ban lap kham jngai
U lok ba thew ki pruh ki phang bu rwai.

15. Ma pha mariang ba ju tem sur khlem kut,
To ïeng mynta to pdiang, jingieit theh lut;
Baieit jong pha ha khmih u wan! to pdiang;
Syntiew to kheit, to rwai la ki sur thiang.
Kamra to khreh un sah bad pha shi por
Hangta un thiah ban ap la lok la jor.
Kitei ki ap la duitara ki bat.
Tang rung Premkar, ki riew anthem bym blad.

10. Baroh bla leit sha shwa pansngiat ki khreh
Ha khlieh Premkar ki buh, kam khraw u leh.
Larsingh, Morkha, u John, u Hugh, Ali;
Soso, Hopewell, Nihon kumjuh Sidney.
U ruh la duitara bla pynkhreh lpa

Kum ki ban tem ha sur thymmai ban phla:
Kamram bla pyndep hok, ha ïing basa
Bainong ki ap khlem pisa khlem lynga.

17. Hangto ki suk, khublei kylliang ki ai,
Rukom shong kun la dep, sha ïing ki phai:
Ki thiah shi por haduh turoi kan riew.
Lu Syiem kin pdiang ha suiñ kin kiew.
Bad u kin wan ha ri bun seng thymmai;
Ki syiem, lyngdoh kin long ha ri jingshai.
Shi hajar snem ia angel kin synshar
Kat kum bu Syiem u ai la ka kular.

18. Basan tymmen bla poi sha ri jingap
Ha jaiñ balieh ha dur ba khlem arsap;
"Wat ïam," ki ong. "U Premkar um shym ïap;
U wan shongthaid shi por ia phi ban ap:
Wat iam, un paw ha jingphohsniew ban kren.
To rwai, mynta ki sur ba dap da kmen.
Shane men wan la duitara pynkhreh
Pynbeit ki ksai, sha thong to iai iabeh."

19. Jingim ka dei ka jingialeh pura
Hangne ban trei, ban ap, ban rwai *thikna;*
Ki khnam ki bun, nongsiat ki bun kynrei,
La mong sa lei, Premkar u shah mynwei.
Nga rwai ha sur thymmai, kham syiang kham bang
Ha shkor ba lah ban pdiang ka ding kan klang.
Nga sngewkynjah ba Premkar um don shuh,
Nga rwai ia u ba jingkynmaw kam duh.

EPITAPH

Hangne u thiah u briew ba kum u sbat.
Um rang um shroiñ, ka nam jong u kam blad.
Hangne u thiah harud Umkhrah shi por,
Ka shit ka khriat kim ktah, ummat kim tlor.
U ap kyrmen haduh turoi kan riew,
Un khie ha met bympyut shaneng un kiew.
Khlem thaid khlem lwait un her ha thapniang sim
Lu Syiem ban tan, junom bad u un im.

(July 1977).

3. Ha ka Seng

1

MYNSIEM hapoh ka skuiñ ka khlieh ka khluid,
Wan jia wan hap katne ka jingtynjuh!
Ki dak ki paw bad syrwet ba ki pruid;
Kane, ki ong, ka dei ka jingpyrthuh.
Hynrei ia pha, ia pha, mynta nga bieit,
Kiwei ki don; hynrei ia ki ngam mon.
Bad rit bad ria, bad heh bad haiñ ki tip;
Kam pher ei ei haba ia pha nga ieit.
Byllien paidlang ha lai ri lum ki don
Ban theh ha pha la jingieit bym lah lip.

2

Ko seng! ju don kum pha ha pneh India
Ba phuh shongkun kum tiew kulab ka lyiur ?
Na lum Mizo, Garo, Khasi - Jaintia,
Mikir bad lum Cachar sha pha ki tur,
Ha hok long trai ha daw riewlum ki ïeng
Pyllun ki shong khlem riej ki diengpynkiang,
Tylli ha pha kawei ka buit ki lap.
Shaphrang ban iaid hangta nongrim ki seng
Ban kot sha thong, sha dien khlem jingkyrtiang;
San snem ki lang: u soh ban mih ki ap.

3

Mizo ki thaid ba slem kim lah ban ap,
Ki mih. Tang lait na pha jynjar ka ang —
Na paw sha rieh ? Mynta hajar ki ïap:
Balei ha pneh India phim hun sah lang ?
Jutang ki khlei shabar la ri ban sei.

Na lum Mizo da kumta mo pha jah ?
Hato ki buit shalai ba khlem lakam
Kim phnieng hangthie ia pha ban pynrit ei
Nabar ? Napoh ka eh shibun ban ktah;
Ia hok ki ïuh; ki phiah la ri Assam.

4

Ñiuma, ba kah ri thor Cachar, kam pher;
Ki lum ba sah, ko seng, ki kren pynhun.
Rukom synshar ki Scott pham mon: ka her!
Ar snem hadien ha ar dorbar pyllun
Ki rai hapoh Assam ban roi ban par.
Khublei ia phi, para riewlum, khublei!
Ban khlad ngi kthang, ban bat ngim lah —
Jop biang ki buit sianti thymmai na Dkhar;
Ngi sah para ba kheiñ na jait kynthei.
Nga diaw ba tang ha lai ki lum pha sah.

5

Shisha phan sin du tiew kulab la dei
Halor ki lum ba beh ki lyer pyngngad. —
To phuh ko tiew la jingiwbih to sei;
Mynsiem ieit ri lynter to nang pyrsat.
Ki sla jyrngam kumjuh iu shiah pynmih
Ban da na khñiang bad nonglehbor thala.
Ia dob bam khñiang kynther ïoh poi ka pang;
Shylluit thymmai to sei ban sieng iwbih
Sha jan sha jngai na per syntiew paka:
Ban rep ia ka ki khun ka ri kin lang.

6

Kynrem lyndan pha don byllai, ko seng,
Nang leit kito nang mih kine khlem kut: —
Ryntih hapoh lama lai rong to ïeng,

La ri ban da ban ker ban rep ban skut.
Ym dei tang bor Kyllang hynrei da buit.
Ym pat da buit san sap ban biang shimet, —
Phin eh ban lap shaei kito ki khring ?
Shato — "Ma nga, Kat nga" — ka paw hi bluit.
Ban bha kata, kiwei kin shu saphret
Dulan un tei hynrei ha suiñ kan king.

7

Da kumta keiñ la mih ki jingtynjuh
Ia paid jong pha ban phrang, katno ki skhem:
Tang mih khyndiat pha mad ia jingkyrduh ?
O em, nang san nang plung hapoh ki snem.
Lai sien lai wat ki pyrshang phiah ia pha;
Namar ka mon marwei kam thaw pyrthei,
Paidlang ri lum la rai bakhuid ki ai;
Pha jop namar jingieit khlem riej ki phla.
Ynda ki kñi ki jngi duriaw mynwei
Sa long kumne la kum ka briew pang swai.

8

Pha thaid, pha tlot namar ki daw shimet ?
Ka eh ban kheiñ jingkheiñ, khyndiat ki ong.
Ia pha ki ieit, ki khyrwait pat pyrdet
Ia mon babun marwei ban ïuh ruh long: —
Laiphew shynrang, phin ngop, phin jlop hangne ?
U paid bakhraw ha nia jong phi u ïeng,
Ia rang khyrwait phin lah mynta ban shah ?
Tang lait shabar un ksaid ruh kam pute;
Un man dohkha khlem um, phi tang shu weng;
Un tlor ha lum, sa tiplem ruh kan ktah.

9

Kiwei ha dum ki sah, khyndiat ki btuid,
Ba phang kim pei, ne biang mynta lashai;

Kabu ki khar namar jabieng ka khluid.
Ka biang, ki sngew: ki rkhie hangne hangtai.
U thid tynrai ka Pra ruh un tyrkhong;
Ia jor jingicit ia pha un kjit um lah:
Ba um ki ai, hynrei ha shiteng sngi,
Bad sboh rew kyieng ha siej ba sah khyrdong,
Shuti un ioh, ki lok thymmai kin jah;
Mali sha kper ban rah kin treh shuh hi ?

10

Ym dei ia spah ba pynsarong thala,
Kum mangkariang ban shong kulai ngam mlien.
Ym dei ia dur ba lip shiteng *rata,*
Hynrei ia sur, ha nongrim hok ban btin.
Ym dei tang kam dohnud balung nga ieit,
Ka dei ka kam ka khlieh ba kham long sbai.
Dohnud, jingmut bad mon baroh sha pha;
Ban bat jutang bla khlci, hato, pha smiej ?
Katba ia ka pha bat, kular nga ai,
Bad pha ngan sah shi rta, ko ieit jong nga.

(13-21 May 1979)

Rondeau

4. Ka Jingud

Mano ba kah syrngiew ia jingshisha ?
Shaphrang ban tur sha pud ka jingpaka.
Kumno kan kiew ka thoh bad ktien la jong ?
Paidbun kim mon ban tip kumno ka long
Ia kot ki thied hynrei kim kren khana.
    Ka roh, ka beiñ, ka khih lyng-a,
Ka stad, ka bicit: baroh ki set ha pla:
Shah bam hynroh jingtrei minot u ñi u kong.
Mano ba kah syrngiew ? Arsap - arphong.
    Ne shah kynoi ha puriskam sngewbha
Ba wan na bar sha ngi khlem por khlem ia ?
Kin wan, ngin pdiang khlem leh klet la ka jong.
Ngin wad, ngin ïit, la kynhun rit ngi long.
La Ri ban tei ba lathai kan thaba.

(11 February 1980)

5. Ban Tei

1. Ban tan shapoh mano ba kwah
   Ia jaitbynriew la jong ?
   Ban tei ia ka ki kit ki bah
   Ki kam na dong sha dong.

2. Kumta ki mih ki ïeng bun wat,
   Synjuk pynroi pynbha;
   Kiwei ki phuh, kiwei ki blad,
   Kyrteng ki bun shisha.

3. Ki kiew ki hiar ki duh ki dam:
   Hato kaei ka daw ?
   Kiwei ki rkhie kiwei ki ïam,
   Shibun sha bar kam paw.

4. Mynstep mynstep ka kloi ban pha,
   Mynsngi ba phuh ka syep;
   Ki sei kular barieh ban bha,
   Ba jaitbynriew kam sep.

5. Rangbah ki bun, samla kumjuh,
   Ban trei ia la kamram;
   Tat khuk ki nia ki kum tyngkhuh,
   Sa jingieit ka sangam.

6. Burom shimet, saipan basti,
   Kum lapbah bym lah rngaw;
   Buhteng, jaituh bad leh mynthi
   Ki dei khyndiat ki daw.

7. Ban phngaiñ ka suiñ ba dang dum lyoh
   Ba kah ia la mynnor;
Ban trei shitrhem long dien kin ioh
   Ka spah ba kham kordor.

8. Ka iaid ryntih, shaniah kylliang,
   Kumta ka dei ban long;
Ki kjat ki iaid kim ju tyrsiang,
   Ban kit khia la ka jong.

9. Mynnor ha thri, ha sai kyrwoh,
   Ha thning bad dieng buh dak;
Ha maw ha dieng teng teng jingthoh,
   Mynta ka pher de bak.

10. Ki dak ki shin kum nong kynti,
   Ki paw ban shai ka ri;
Kim duh kim dam lada tylli
   Ngin leh da lade hi.

11. Ban tei, la kha ia pha mynwei,
   Ban san ha la jingtrei;
Ym tang ban paw ha sla pyrthei,
   Ka phuh ka stai marwei.

12. Ha la jylli ha snieh pyrthei,
   To shai, tyngshain, to phuh;
La nam babha, la soh to sei,
   Symbai u ban ym duh.

(September 11, 1980)

6. Ha u Comdel

1

Ha por ba ngi im don shibun jingkylla;
Ki dur ruh ki bun bad ki rong pynthaba.
Ban beh la ngi dei bad jingiaid jong ka por
Shata bad ka bor ba *hale ka Lador,*
Petros u bakla tang shu wiat ka Rhoda
U len lu kynrad jin lai sien jin lai wat;
Jingmut u kylla tang Jisu phai la khmat.
Comdel, kyndit noh, ioh phi poi sha Dangra.
Kan don bad iai don jingkynad ha la skum
Kam duh ka bakhluid, ka bashai, ka badum.

2

"Ka leit ne ka Brai" phin pait lieng te ynnai,
Comdel bashaniah tang ia phi nga khuslai.
To peit la ki lum, la i Wah, la i Tnat;
Katto phi la lah: phi sngewthuh, phi la mad.
Ki lyoh ki ju kah ban pyndum wat ia Sngi
Kumta ngi iohi ia ki khlur ia u Bnai.
Tynjuh phi la dep da ki wat ruh jin lai,
La biang ban pei phang, ban pei lad, pei lynti.
To khan ia ma phi: dei ka Ieit ne ka Brai,
Bun bun ki la lap: kam Shisha sdang na Kai.

U PREW

Kiba kwah

ban ioh jingshai halor

ka KITAB I jong kane ka kot

kin lap ia kaba ki kwah

ha ka kot ba la ai kyrteng,

U PREW.

Rs. 14.00